

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

КОМИТЕТУ ЗА ПРАВА ДЕТЕТА УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА

**ЧЕТВРТИ И ПЕТИ ПЕРИОДИЧНИ ИЗВЕШТАЈ
О ПРИМЕНИ КОНВЕНЦИЈЕ О ПРАВИМА ДЕТЕТА**

Мај, 2022.године

САДРЖАЈ

<i>Наслов</i>	<i>Параграф</i>
Увод	1-7
А. Опште мере примене (чл. 4, 41, 42. и 44. став 6)	8-35
А1. Законодавство (чл. 4. и 41. Конвенције)	8-11
А2. Свеобухватна политика и стратегија	12-12
А3. Координација	13-13
А4. Независни надзор	14-17
А5. Расподела средстава	18-20
А6. Прикупљање података	21-28
А7. Приближавање начела и одредби Конвенције о правима детета (члан 42 и 44, став 6.)	29-34
Б. Дефиниција детета (члан 1.)	35-35
Ц. Општи принципи (чл. 2,3,6 и 12)	36-61
Ц. Недискриминација (чл. 2)	36-44
Ц2. Најбољи интереси детета (члан 3.)	45-50
Ц3. Право на живот, опстанак и развој (члан 6.)	51-52
Ц4. Поштовање мишљења детета (чл. 12.)	53-61
Д. Грађанска права и слободе (чланови 7, 8 и 13. до 17.)	62-78
Д1. Пријава (регистрација) рођења, име и држављанство (члан 7.)	62-65
Д2. Очување идентитета (члан 8.)	66-66
Д3. Слобода изражавања и право на тражење, примање и давање информација (чл. 13. и 17.)	67-67
Д4. Слобода мисли, савести и вероисповести (члан 14.)	68-68
Д5. Слобода удруживања и мирног окупљања (члан 15.)	69-69

Д6. Заштита приватности и угледа (члан 16.)	70-71
Д7. Приступ информацијама из различитих извора и заштита од материјала штетних по њихово добро (члан 17.)	72-78
Е. Насиље над децом (чл. 19, 24 став 3, 28 став 2, 34, 37(а) и 39)	79-97
Е1. Слобода од свих облика насиља	79-88
Е2. Злостављање и занемаривање, укључујући физички и психолошки опоравак и друштвену реинтеграцију (чл. 19. и 39.)	89-91
Е3. Забрана мучења или другог окрутног, нехуманог или понижавајућег поступка или кажњавања, укључујући и телесно кажњавање (чл. 28. став 2 и 37. тачка (а))	92-92
Е4. Штетне праксе	93-97
Ф. Породична средина и алтернативно збрињавање (чл. 5, 9-11, 18 (ставови 1 и 2), 20-21, 25 и 27 (став 4)	98-115
Ф1. Породична средина и родитељско вођење у складу са развојним способностима детета (члан 5.)	98-99
Ф2. Заједничка одговорност родитеља, помоћ родитељима пружање услуга деце заштите (члан 18.)	100-100
Ф3. Одвајање од родитеља (члан 9.)	101-102
Ф4. Поновно спајање породице (члан 10.)	103-103
Ф5. Издржавање детета (члан 27. став 4)	104-104
Ф6. Деца лишена породичне средине (члан 20.)	105-110
Ф7. Периодична провера збрињавања (члан 25.)	111-113
Ф8. Усвајање, државно и међудржавно (члан 21.)	114-114
Ф9. Незаконито одвођење и задржавање детета (у иностранству) (члан 11.)	115-115
Г. Инвалидитет, основна здравствена и социјална заштита (чл. 6, 18 (став 3), 23, 24, 26, 27 (ставови 1-3) и 33)	116-153
Г1. Деца са сметњама у развоју (члан 23.)	116-125

Г2. Здравље и здравствена заштита (члан 24.)	126-130
Г3. Ментално здравље	131-133
Г4. Здравље адолесцената	134-136
Г5. Животни стандард (чл. 27. ст.1-3)	137-141
Г6. Утицај климатских промена на права детета	142-144
Г7. Социјална заштита, службе и установе за бригу о деци (чл. 26. и 18. став 3)	145-149
Г8. Злоупотреба наркотика, дувана, алкохола и других супстанци	150-151
Г 9. Мере за заштиту деце чији су родитељи у затвору и деце која живе у затвору са својим мајкама	152-153
Х. Образовање, слободно време и културне активности (чл. 28, 29, 30 и 31)	154-169
Х1 Једнаке шансе у образовању (члан 28.)	154-160
Х 2. Циљеви образовања у вези са квалитетом образовања (члан 29)	161-163
Х 3. Права на образовање деце која припадају мањинским групама (члан 30.)	164-167
Х 4. Одмор, игра, слободно време, рекреација и културне и уметничке активности (члан 31.)	168-169
И. Посебне мере заштите (чл. 22, 30, 32-33, 35-36, 37 (б)-(г), 38, 39 и 40)	170-228
И1. Деца избеглице и интерно расељена деца, деца без пратње/тражиоци азила, деца мигранти (члан 22.)	170-186
И2. Деца припадници мањина или аутохтоне/староседалачке групе (члан 30.)	187-190
И3. Економска експлоатација укључујући рад деце (члан 32.)	191-195
И4. Сексуална експлоатација и трговина људима	196-208
И5. Примена малолетничког правосуђа	209-213
И6. Деца жртве и сведоци злочина	214-222

И7. Деца у оружаним сукобима, укључујући право на физички и психички опоравак и друштвену реинтеграцију (чл. 38. и 39.)	222-224
И8. Деца у случајевима искоришћавања, укључујући физички и психолошки опоравак и социјалну реинтеграцију (чл. 32. 33. 34. и 35.)	225-228
Ј. Ратификација међународних инструмената за заштиту људских права	229-230
К. Сарадња са регионалним телима	231-231
Примена Конвенције о правима детета на територији Аутономне покрајине Косово и Метохија	232-235

Прилози

-Анекс I План за праћење примене препорука Комитета за права детета CRC /C/SR.2193 од 3. фебруара 2017. године

-Анекс II Извештај организација цивилног друштва о примени препорука Комитета за права детета из Закључних запажања CRC /C/SR.2193 од 3. фебруара 2017 године

-Анекс III Статистички подаци

УВОД

1. У складу са обавезама преузетим ратификацијом Конвенције о правима детета¹, Република Србија као држава уговорница, према члану 44. Конвенције, подноси Комитету за права детета Четврти и пети периодични извештај о примени Конвенције о правима детета за период од 2017. до краја 2021. године.
2. Извештај се састоји из два дела: Први део прати примену Конвенције и факултативних протокола и одговоре на препоруке Комитета добијене приликом разматрања Другог и трећег периодичног извештаја (CRC/C/SRB/CO/2-3 од 17.2.2017. године), а други део чине анекси (први анекс садржи план испуњавања препорука Комитета за права детета, други који садржи информације које су дале организације цивилног друштва у вези са применом препорука из закључних запажања добијених 2017. године и трећи анекс садржи статистичке и друге податке који прате извештај) .
3. Иако Аутономна покрајина Косово и Метохија (у даљем тексту: АП КиМ) представља саставни део Републике Србије, што је потврђено Резолуцијом Савета безбедности УН 1244, надлежни органи Републике Србије нису у могућности да спроводе Конвенцију о правима детета и надгледају њену примену на том делу своје територије, имајући у виду да је управљање Покрајином, на бази поменуте резолуције поверено Привременој административној мисији УН на Косову (УНМИК). Због тога подаци о примени Конвенције о правима детета нису исцрпни. Република Србија позива Комитет за права детета да податке о спроводивости Конвенције на овом делу територије Републике Србије затражи од УМНИК-а.

Табела 1: Процес израде извештаја

¹ „Службени лист СФРЈ – Међународни уговори”, број 15/90

4. У процесу координације и припреме извештаја важну улогу имао је Савет за праћење примене препорука Уједињених нација за људска права. У оквиру рада Савета формирана је тематска група које је пружала стручну и саветодавну подршку формалној радној групи за израду извештаја. Формалну радну групу образовало је Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог, а у њен рад су укључени представници Народне скупштине Републике Србије, републичких и покрајинских органа и институција, као и представници независних тела (Заштитник грађана, Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности, Повереник за заштиту равноправности, Регулаторно тело за електронске медије), Платформе организација за сарадњу са УН механизмима, Коалиције за мониторинг права детета, Мреже организација за децу Србије, Центра за социјалну политику, Центра за истраживање и развој друштва ИДЕАС и удружења Праксис. У изради извештаја консултована су и деца из Дечијег информативно културног сервиса – ДХ, који је функционише као тинејџерски клуб у оквиру Центра за права детета. Процес праћења примене препорука од самог почетка су подржавали УНИЦЕФ, Тим за људска права УН-а и Мисија ОЕБС-а у Србији.
5. Нацрт извештаја представљен је на седници Савета 16. маја 2022. године, на којој су поред чланова, организација цивилног друштва и независних тела присуствовала и деца, а јавности је доступан на интернет страници Министарства надлежног за људска права.²
6. Република Србија је по први пут на основу развијеног Плана за праћење примене препорука Комитета за права детета, израдила овај периодични извештај. Овај модел рада користиће се и за израду свих осталих периодичних извештаја за Уједињене нације као пример добре праксе и мултисекторске сарадње свих релевантних актера на праћењу примене добијених препорука у области људских права. Од укупно упућене 41 препоруке Комитета за права детета, у Плану препорука који води Савет је евидентирано да је четири препоруке реализовано у потпуности, две се реализују у континуитету, три нису реализоване, док се 32 препоруке налазе у фази реализације, из разлога јер се неки процеси одвијају континуирано или неки од индикатора није у потпуности реализован (деталније у Анексу I).

Статус препоруке	Број препоруке изражен у ставу Закључних запажања Комитета за права детета
Реализована	27;72;75 и 76
Континуирано	

се реализује	33 и 35
У реализацији	5;7;11;13;15;17;19;21;23;25;29;31;37;40;44;46;48; 50;52;53;55;57;59;61;63;65;67;69;71;77 и 78.
Није реализована	9;42 и 73

Табела 2: Извор Савет - План за праћење примене УН препорука за људска права <https://www.minlmpdd.gov.rs/savet-za-pracenje-un-preporuka.php>

7. Извештајни период је обележила пандемија вируса COVID-19, која је, како у свету тако и у нашој држави утицала на остваривање људских права, укључујући права детета. Наша држава предузима напоре да се одржи континуитет услуга у области здравља, образовања и социјалне заштите деце, са посебном пажњом да у одговорима и мерама смањење негативних ефеката пандемије на децу са сметњама у развоју и инвалидитетом, децу која живе у резиденцијалним установама, у ромским насељима, децу која живе у сиромаштву и децу која су расељена услед сукоба.

A. Опште мере примене (чл. 4, 41, 42. и 44. став 6),

A1. Законодавство (чл. 4. и 41. Конвенције)

Препорука из става 7. CRC/C/SRB/CO/2-3

8. У Републици Србији настављено је са процесом друштвених, политичких и економских реформи у процесу придруживања наше државе Европској унији. Током извештајног периода усвојени су бројни стратешки документи, усвојени и измењени и допуњени закони, што је и утицало на унапређење права детета (детаљније информације у Анексу III).
9. Заштитник грађана је изнео став да оснивање нове институције, која би се исто бавила заштитом, промоцијом и мониторингом права детета неће унапредити права детета. Законом о Заштитнику грађана који је усвојен 2021. године прописано је да Заштитник грађана има положај посебног тела које штити, промовише и унапређује права детета. Законом је предвиђено издвајање посебних средстава у оквиру финансијског плана институције, чиме је истакнута самосталност у оквиру рада институције.
10. Нацрт Закона о правима детета и Заштитнику права детета је израђен 2018. године. Нацрт је прошао фазу јавне расправе и усаглашен са пристиглим мишљењима других органа, организација, тако и са стандардима међународног права које је Република Србија прихватила, уз уважавање специфичности које произлазе из нашег правног и културног контекста. Усвајање закона је надлежно министарство уврстило у план рада Владе за 2022. годину.
11. Закон о начину одређивања максималног броја запослених у јавном сектору³, примењивао се до 31. децембра 2019. године. Престанком примене овог закона престало је са применом и подзаконских аката.

A2. Свеобухватна политика и стратегија

Препорука из става 9. CRC/C/SRB/CO/2-3

12. Иако није донет нови Национални акциони план за децу, предузимају се бројне активности на заштити права детета у појединим областима и у оквиру интерсекторског деловања и у сарадњи са организацијама цивилног друштва. Тако је у фебруару 2022. године усвојен Општи протокол за заштиту деце од насиља. У сарадњи са УНИЦЕФ у Србији, предузимане су активности на заштити деце од дечјих бракова, а у сарадњи са МОП-ом на заштити деце од злоупотребе дечјег рада и друго. Приликом израде новог плана акције за децу консултоваће се организације цивилног друштва.

³ „Службени гласник РС“, бр. 68/2015 и 81/16-УС и 95/18

A3. Координација

Препорука из става 11. CRC/C/SRB/CO/2-3

13. Савету за права детета, у складу са новим надлежностима стручну и административно-техничку потпору пружа Министарство за бригу о породици и демографију. Међутим, то није довољно да би Савет за права детета био у могућности да у потпуности ефикасно обавља координирајућу улогу на промоцији, превенцији и заштити дечјих права и врши систематски надзор над усвајањем и спровођењем политика и препорука Одбора за права детета Народне скупштине о прописима релевантним за децу. За адекватно обављање наведених послова потребни су додатни људски, технички и финансијски ресурси. До системског решавања овог питања, планирано је да УНИЦЕФ у Србији у наредном периоду пружа техничку подршку Савету, о чему је обавештен и Савет за права детета у актуелном сазиву. Савет за права детета је у извештајном периоду одржао 10 седница. посебна пажња је посвећена питањима дечјег рада и дигиталног насиља. Све информације о раду Савета доступне су сајту тог тела⁴.

A4. Независни надзор

Препорука из става 17. CRC/C/SRB/CO/2-3

14. Заштитник грађана у вршењу дужности националног механизма за превенцију тортуре (НПМ) сарађује са удружењима чији је циљ по статуту унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом. Организације цивилног друштва, чланови НПМ-а, бирају се након јавног позива.

15. Нови Закон о Заштитнику грађана⁵, прописује да Заштитник грађана одређује заменика који се стара о правима детета и на тај начин добија већу самосталност у оквиру рада институције. Закон изричито прописује да дете може самостално поднети притужбу Заштитнику грађана, као и да притужба детета неће бити одбачена, а прописана је и обавеза пружања стручне помоћи детету у састављању притужбе. Према актуелном Правилнику о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у Стручној служби Заштитника грађана, у Сектору за заштиту права детета, родну равноправност и права особа са инвалидитетом запослено је девет особа од чега петоро ради на пословима остваривања, заштите и промоције права детета. Новим законом ће бити додатно оснажени људски и финансијски капацитети Заштитника грађана, унапређена ефикасност рада овог органа а заштита права детета подигнута на виши ниво. Стручна служба овог државног орган смештена је у истим привременим просторијама, које по мишљењу Заштитника грађана, по свом капацитету и броју запослених не одговарају

⁴ www.savetzapravadeteta.gov.rs

⁵ “Службени гласник РС“ број 105/21

ефикасној организацији рада. Заштитник грађана је више пута указивао надлежним органима на неопходност обезбеђивања адекватних просторија за трајни смештај институције.

16. Панел младих саветника је саветодавно тело Заштитника грађана које функционише већ 12 година, а чини га 30 деце узраста 13 до 17 година из целе Србије, изабраних уз поштовање начела територијалне заступљености, родне равноправности и учешћа деце из осетљивих група. Средства за активности Панела младих саветника планирају се и пројектују у буџету Заштитника грађана.
17. У АП Војводини независни надзор над заштитом права детета обавља заменик покрајинског омбудсмана. Локални омбудсмани делују у оквиру јединица локалне самоуправе и њихове надлежности су сличне републичком и покрајинском заштитнику грађана/омбудсману.

A5. Расподела средстава

Препорука из става 13. CRC/C/SRB/CO/2-3

18. Финансирање активности у области остваривања права детета врши се из средстава републичког буџета, буџета територијалне аутономије и буџета јединица локалних самоуправа, средстава донација, кредита и других извора.
19. Иако је још 2014. године успостављен програмски буџет у пракси још увек није обезбеђена једнообразност у начину исказивања података о посебним издвајањима за децу, што отежава праћење и анализирање. Надлежни државни органи и институције се слажу са оценама организација цивилног друштва да је тренутно делимично могуће пратити алокацију средстава која су усмерена на децу. У циљу унапређења ове области постоји намера мултисекторског приступа у циљу израде анализе алокације и ефикасног коришћење ресурса, по угледу на родно одговорно буџетирања које је већ уведено у нашој држави.
20. На националном нивоу постоји програм породично-правна заштита, а на локалном нивоу програмска активност – подршка деци и породицама са децом, док на оба нова постоји програмска активност образовање. Јавни издаци за образовање у Србији износе око 5% бруто друштвеног производа (БДП). У просеку се годишње издваја око 17% републичког буџета за образовање. Готово сви ресори на републичком, покрајинском и локалном нивоу у оквиру својих јавних конкурса подржавају пројекте удружења. Један број пројеката односи се и на остваривање циљева у области права детета.

А6. Прикупљање података

Препорука из става 15. CRC/C/SRB/CO/2-3

21. Прикупљање података о деци врши се из различитих извора, министарства имају своје системе за прикупљање података у зависности од делокруга, такође податке прикупљају и друге институције у оквиру појединих области рада.
22. Од посебног значаја је обрада података Републичког завода за статистику (РЗС) који редовно објављује публикације, студије и анализе. У области социјалне заштите податке прикупља и обрађује Републички завод за социјалну заштиту.
23. Регистар социјална карта почео је са радом у марту 2022. године у складу са Законом о социјалној карти (2021). Овај Регистар ће омогућити сагледавање социјалног и материјалног положаја корисника, а неопходан услов за то је прикупљање и коришћење података који тај статус одређују и то из свих доступних извора државне управе. Регистар социјална карта омогућиће и геореференцирање рањивих група.
24. У области образовања успостављен је јединствени информациони систем просвете (ЈИСП), као и јединствени образовни број (ЈОБ) који представља кључ за повезивање свих података о детету, ученику и одраслом у ЈИСП-у. ЈИСП обухвата податке који су систематизовани у четири регистра: регистар деце, ученика, одраслих у систему образовања и васпитања и студената у систему високог образовања. Установе образовања и васпитања не прикупљају податке према националној припадности, јер у складу са Уставом Републике Србије⁶ изражавање националне припадности слободно.
25. У оквиру Министарства унутрашњих послова постоји јединствени информациони систем, у оквиру којег се налазе централизоване електронске базе података из различитих области јавне безбедности, кривичним делима и прекршајима. У складу са Законом о спречавању насиља у породици⁷, у води се и централизована електронска евиденција података о случајевима насиља у породици, изрицању и извршењу хитних мера и извршењу мера заштите од насиља у породици.
26. Министарство задужено за област правосуђа прикупља податке у области казнене политике. Центар за заштиту жртава трговине људима води јединствену базу података о жртвама трговине људима у Србији. Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут” има већ 12 година развијене индикаторе за праћење појаве злостављања, занемаривања и експлоатације деце, који укључују и сексуално злостављање и води Регистар деце са сумњом на злостављање и занемаривање.

⁶ „Сл. гласник РС“, бр. 98/2006, члан 47.

⁷ „Службени гласник РС“ број 94/16

27. *DevInfo* је база података⁸ садржи разврстане податке по полу и узрасту за 166 социоекономских показатеља из области образовања, социјалне и здравствене заштите на нивоу 174 локалне самоуправе.

28. У циљу унапређења евиденција, изменама и допунама Закона о забрани дискриминације из 2021. године прописана је обавеза судова да воде евиденцију о правноснажним пресудама и одлукама донетим: у парницама за заштиту од дискриминације, у прекршајним поступцима и у кривичним поступцима за кривична дела која су у вези са дискриминацијом и повредом начела равноправности, као и да их анонимизоване доставе Поверенику за заштиту равноправности.

A7. Приближавање начела и одредби Конвенције о правима детета (члан 42 и 44, став 6.)

Ширење информација, подизање свести и обука, препорука из става 19. CRC/C/SRB/CO/2-3

29. Закључна запажања Комитета за права детета (CRC/C/SRB/CO/2-3), преведена су на српски језик, објављена на интернет страницама тадашње Канцеларије за људска и мањинска права, Савета за права детета, Савета за праћење примене препорука УН за људска права, као и достављена Народној скупштини и свим надлежним институцијама и органима за њихово спровођење на републичком, покрајинском и локалном нивоу.

30. Савет за праћење примене препорука УН за људска права је на својој седници представио налазе из запажања Комитета за права детета, а добијене препоруке интегрисао у План препорука који води.

31. Закључна запажања и план за праћење примене препорука Комитета за права детета представљени су и на седници Савета за права детета. У сарадњи са Народном скупштином организована су јавна слушања.

32. Млади и деца у нашој земљи партиципирају у процесима образовања и васпитања активним учешћем кроз остваривање циљева и програма - Ученичког парламента и вршњачких тимова у школама, Уније средњошколаца Србије, УНИЦЕФ-овог Омладинског одбора, Дебатних клубова и др.

33. Национална академија за јавну управу (НАЈУ) основана Законом о Националној академији за јавну управу, почела је са радом у јануару 2018. године. Ова академија спроводи општи програм обуке државних службеника, општи програм обуке запослених у јединицама локалне самоуправе, програм обуке руководиоца у државним органима и програм обуке руководиоца у јединицама локалне самоуправе које усваја Влада Републике Србије.

⁸ <http://devinfo.stat.gov.rs/diSrbija/diHome.aspx>

34. У децембру 2020. године публикован је *Приручник за медијску писменост у предуниверзитетском образовању* намењен васпитачима, наставницима и стручним сарадницима. Приручник има своју дигиталну верзију⁹. Приручник за медијску писменост за јавну управу и обуку, која је доступна од јуна 2021. године је део званичног програма НАЈУ. Објављен је и Приручник за медијску писменост за родитеље.

Б. Дефиниција детета (члан 1.)

Препорука из става 21. CRC/C/SRB/CO/2-3

35. Министарство задужено за бригу о породици покренуло је поступак измене и допуне Породичног закона, којим је предвиђено дефинисање појма детета у складу чланом 1. Конвенције о правима детета. Такође предвиђено брисање одредби које су дозвољавале судовима да из оправданих разлога дозволе склапање брака лицу које је навршило 16. годину живота. Усвајање Закона о изменама и допунама Породичног закона планирано је планом рада Владе за 2022. годину.

Ц. Општи принципи (чл. 2. 3. 6. и 12.)

Ц1. Недискриминација (члан 2.)

Препорука из става 23. CRC/C/SRB/CO/2-3

36. У мају 2021. године усвојене су измене и допуне Закона о забрани дискриминације узимајући у обзир препоруке механизма Уједињених нација за људска права и ЕУ, којима је, између осталог оснажена улога Повереника за заштиту равноправности. Изменама и допунама закона је појам посредне дискриминације потпуно усклађен са законодавством ЕУ, а као облик дискриминације уведено навођење на дискриминацију и сегрегација.

37. Део антидискриминационог права Србије су и антидискриминационе клаузуле садржане у читавом низу закона којима се уређују поједине области друштвених односа, права националних мањина, права особа са инвалидитетом, родна равноправност, образовање, социјална заштита, здравље и друго. Правним прописима установљени су компатибилни механизми грађанскоправне, прекршајноправне и кривичноправне заштите од дискриминације, чиме је успостављен целовит систем правне заштите од дискриминације.

38. Имплементација Акционог плана за примену претходне Стратегија превенције и заштите од дискриминације до 2018. године континуирано се пратила кроз кварталне извештаје (укупно 6). Први пут је за ове намене за надзор образован Савет Владе, што га је учинило примером добре праксе у спровођењу јавних политика у нашој држави. Анализа примене Стратегије је показала да је највећи проценат реализације планираних

⁹ www.medijskapismenost.com

мера остварен је у односу на избеглице,(80%) и децу (60%). Међутим, указано је да право на партиципацију деце није у довољној мери део праксе органа и јавних служби у правним стварима у којима се одлучује о њиховим правима. Дискриминацији су најчешће изложена деца са сметњама у развоју и деца ромске националности, а посебно забрињава што су она често жртве породичног и вршњачког насиља. На основу анализе претходног документа, након широког процеса консултација усвојена је нова Стратегија превенције и заштите од дискриминације за период од 2022. до 2030. године.

39. Стручна служба Повереника за заштиту равноправности има ограничене капацитете и није подељена по основима дискриминације, односно заштићеним личним својствима, због чега не постоји организациона јединица која се бави искључиво и само дискриминацијом деце. Како би се заштита од дискриминације приближила деци и младима, сачињен је и образац притужбе за покретање поступка пред Повереником за заштиту равноправности прилагођен деци и младима, који се Поверенику могу директно обраћати. Ради лакше комуникације и обављања послова који се односе на дискриминацију деце, сви запослени који поступају по притужбама су прошли одговарајућу обуку за рад са децом и одређен је један државни службеник за рад са децом. У случају повећања капацитета стручне службе Повереника биће могуће организационо одвојити једну групу односно одсек као најмању ужу организациону јединицу за рад по притужбама деце. У оквиру ове институције функционише Панел младих Повереника за заштиту равноправности „Истеривачи дискриминације“.
40. У области образовања примењују се правилници са циљем препознавања и превенирања дискриминације, укључујући и посебно тешке облике дискриминације, као што је сегрегација¹⁰. У сарадњи са међународним организацијама и организацијама цивилног друштва израђена је *Брошура* за родитеље са циљем унапређивање капацитета образовних установа за спречавање и поступање у случају дискриминације¹¹; и *Водич* кроз превенцију и одговор на дискриминацију за запослене у установама образовања и васпитања¹²; *Водич* за запослене у установама образовања и васпитања и *Водич* за родитеље. У току је израда *Водича* за примену Правилника о поступању установе у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности, кроз разраду чланова Правилника који се односе на сегрегацију.
41. Акредитована су четири програма и спроведене обуке за јачање капацитета преко 2000 запослених у образовању за превенцију осипања, активности на укључивању и учешћу све деце и ученика кроз образовање; спроведене су обука за учитеље редовних школа

¹⁰ <https://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik-postupanju-ustanove-slucaju-sumnje-utvrdjenog-diskriminatornog-ponasanja.html>; <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/ministarstva/pravilnik/2016/22/1/reg>

¹¹ http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2021/02/Brosura_CIPv05-final-za-roditeljeB.pdf

¹² http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2021/02/Brosura_CIP_-05-final-za-zaposleneB-1.pdf

који имају ученике који користе Брајево писмо; организоване су обуке за чланове интересорних комисија (400 ученика из 136 општина).

42. Образовна реформа започела је током 2017. године са креирањем нових планова и програма наставе и учења за основно образовање и васпитање који су исходно оријентисани и треба да обезбеде развој међупредметних компетенција од којих је једна „*Одговорно учешће у демократском друштву*“. Програмски садржаји који се односе на васпитања за демократију и грађанско друштво остварују се кроз наставни програм *Грађанско васпитање*. Овај предмет има статус обавезног изборног програма који се бира за сваку школску годину.
43. У извештајном периоду одржано је осам радионица, на којима је учествовало око 200 представника различитих медија у вези са извештавањем и унапређењем укупног наратива о миграцијама у Србији. Поред наведених активности, уз подршку ЕУ, израђени су и различити телевизијски спотови, радио цинглови, билборди и филмови у циљу подизања свести јавности о мигрантима и смањивања негативног наратива. Штампана је и бојанка за децу под називом *Басна о пријатељству без граница*, која помаже најмлађој популацији у изградњи толеранције.
44. Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог је од 2017. године кроз јавне позиве подржало је 112 пројеката средствима у износу од око 70 милиона динара у области спровођења антидискриминационих политика, од којих је 20 пројеката у вредности од око 10 милиона динара усмерено на активности према деци.

Ц2. Најбољи интереси детета (члан 3.)

Препорука 25. CRC/C/SRB/CO/2-3

45. Како би се прецизирао овај правни стандард и ускладио са чланом 3. Конвенције о правима детета и општим коментаром бр.14. уз Конвенцију о правима детета, предвиђено је да се у Закон о изменама и допунама Породичног закона унесе одредба којом ће се он прецизније дефинисати, ради његове јединствене примене у управним и судским поступцима.
46. *Правилник о начину и условима примене полицијских овлашћења према малолетним лицима*¹³, прописује обавезу полицијских службеника да приликом поступања према малолетним лицима примењују најбољи интерес детета.
47. Посебна радна група Министарства правде израдила је Нацрт закона о изменама и допунама Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица. Нацрт је 1.10.2021. године послат на експертско мишљење Европској

¹³ „Сл. гласник РС“ бр. 83/19

комисији (ЕК). Мишљење ЕК добијено је крајем 2021. године. Радна група ће наставити са радом, у циљу усаглашавања текста Нацрта са коментарима ЕК.

48. Закон о азилу и привременој заштити обавезује на посебну бригу о малолетницима без пратње и деци. У свим азилним и прихватним центрима примењују се Стандардне оперативне процедуре (СОП) за поступање са малолетним мигрантима без пратње. Посебна пажња се посвећује најбољим интересима детета.
49. Заштитник грађана је 2018. године објавио *Посебан извештај о стању права детета*¹⁴, а један део извештаја посвећен је примени принципа поштовања најбољег интереса детета.
50. У оквиру обележавања 30 година од усвајања Конвенције УН о правима детета, у мају 2019. године одржан је округли сто „Поштовање права и најбољих интереса малолетних учинилаца кривичних дела са посебним фокусом на унапређење сарадње система правосуђа, полиције, социјалне и здравствене заштите“. Детаљније информације о заштити најбољег интереса детета садржане су у Анексу III.

Ц3. Право на живот, опстанак и развој (члан 6.)

Препорука 27. CRC/C/SRB/CO/2-3

51. У складу са Законом о здравственој заштити и Законом о здравственом осигурању свим лицима на територији Републике Србије омогућена је једнакост у доступности и квалитету услуга здравствене заштите. Такође, све труднице и породиље у периоду до 12 месеци по рођењу детета имају право на комплетну здравствену заштиту, укључујући и право на лекове и накнаду трошкова превоза, без обзира да ли су им исправе о здравственом осигурању оверене. Држава улаже и у инфраструктуру здравствених установа у циљу унапређења квалитета услуга свим грађанима и доступности здравствене заштите.
52. Резултат рада здравствених медијаторки је оцењен од стране Европске комисије као најуспешнија мера у јавним политикама у области инклузије Рома и Ромкиња. Током 2019. године 85 обучених здравствених медијаторки ангажовано је у оквиру система здравствене заштите, што је значајно повећање броја у односу на 2017. годину (60). Захваљујући ангажовању здравствених медијаторки, Ромкињама је олакшан приступ здравственим услугама, а настављен је тренд спровођења систематских и гинеколошких прегледа. Повећане су контроле здравља трудница и породиља, као и број вакцинисаних жена и деце. За последњих десет година стопа смртности ромске деце је смањена за 50 одсто. У циљу смањења значајних регионалних разлика у стопи смртности одојчади у току је израда нових стандарда регионалног организовања збрињавања новорођене деце.

¹⁴ <https://www.ombudsman.rs>

У 2019. години здравствене медијаторке су спровеле 4.229 првих посета и 10.740 других. У 2020. години обављено 8.250 вакцинација и систематских прегледа ромске деце, а за 2.150 лица су обезбеђена докумената (здравствене књижице, лична докумената). Додатно, 10.500 деце је прошло радионице и планиране разговоре из различитих области здравственог васпитања.

Ц4. Поштовање мишљења детета (члан 12.)

Препорука 29. CRC/C/SRB/CO/2-3

53. Нацртом о изменама и допунама Породичног закона предвиђено је да се брише старосна граница од 10 година, односно сваком детету без обзира узраст биће омогућено да слободно и непосредно изрази своје мишљење у сваком судском и управном поступку у коме се одлучује о његовим правима, и у складу својим способностима за расуђивање.
54. Нацртом Закона о изменама и допунама Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица експлицитно је формулисано право малолетног лица да се саслуша његово/њено мишљење у релевантном поступку.
55. Поштујући принцип учешћа деце у доношењу одлука које их се тичу, надлежни државни органи консултују децу приликом израде прописа. Нпр. деци је омогућено да изразе своје мишљење на јавној расправи која је одржана у неколико градова у Србији поводом израде Стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља 2020. до 2023.године. Стратегија предвиђа укључивање деце у креирање програма за превенцију насиља према деци од најранијег узраста, њихово учешће у раду међународних мрежа, форума, група и сл. које се баве заштитом права детета, као и извештавање Радне групе за праћење спровођења ове Стратегије.
56. Деца су узимала учешће и на више седница Савета за права детета Владе Републике Србије и њихови ставови и запажања су узимана у обзир приликом доношења одлука и закључака овог тела Владе. На седници Савета за праћење примене препорука УН за људска права у мају 2021. године деца су изнела своје мишљење о спровођењу препорука које је укључено у овај Извештај.
57. У току примене полицијских овлашћења, полицијски службеници, између осталог, а у складу са већ поменутиим *Правилником* имају обавезу да омогуће малолетном лицу и његовим родитељима или другом законском заступнику да активно учествују у поступку.
58. Законом о основама система образовања и васпитања¹⁵ прописано је да се *Ученички парламент* организује у последња два разреда основне школе и у средњој школи са

¹⁵ „Сл. гласник РС“, бр. 88/17, 27/18 – др. закон, 10/19 и 6/20

циљем да се ставовима деце посвети дужна пажња. Ученички парламент има свој пословник о раду, а програм рада ученичког парламента саставни је део годишњег плана рада школе. Ученички парламенти школа могу да се удруже у заједницу ученичких парламената, као и да сарађују са удружењима и организацијама које се баве заштитом и унапређењем права ученика. Ученички парламент даје мишљење и предлоге стручним органима, школском одбору, савету родитеља и директору школе о бројним питањима од значаја за ученике, учествује у процесу планирања развоја школе и у самовредновању школе; предлаже чланове стручног актива за развојно планирање и тима за превенцију вршњачког насиља из реда ученика. Министарство надлежно за образовање је позвало предлог деце о унапређењу рада ученичких парламената уз позив да упуте иницијативу за измене закона у области образовања.

59. У току је процес израде Нацрта закона о изменама и допунама Закона о младима, као и ревизија Националне стратегије за младе. У процес консултација око израде документа укључено 402 представника младих.

60. У оквиру обележавања 30. годишњице доношења Конвенције о правима детета у октобру 2019. године одржана је јавна дебата *"Права детета у Србији 30 година након доношења Конвенције о правима детета"*. Препоруке са овог скупа подељене су са јавношћу и надлежним институцијама.

61. *Ставови деце: Поздрављена је иницијатива Савета за праћење примене УН препорука да укључе децу у дијалог поводом извештавања о примени Конвенције о правима детета при чему су позвани доносиоци одлука да овакав вид сарадње примене у вези са спровођењем јавних политика у области права детета. Деца предлажу да се унапреди рад ученичких парламената кроз увођење права на глас унутар школских одбора.*

Д. Грађанска права и слободе (чланови 7, 8 и 13. до 17.)

Д1. Пријава (регистрација) рођења, име и држављанство (члан 7.)

Препорука из става 31. CRC/C/SRB/CO/2-3

62. Законодавни оквир омогућава да свако дете након рођења оствари право на упис у матичну књигу рођених, уз поштовање правне сигурности, како индивидуалне - детета, тако и система у целини. Спроводећи стандард идентификације мајке поступцима у којима се одлучује о правима деце обезбеђује се механизам заштите у циљу спречавања сваке могуће врсте злоупотребе (нпр. трговине децом и људима). Колико је битно да свако дете након рођења постане и правно видљиво, што се остварује уписом у матичну књигу рођених, толико је истовремено важно да се том приликом обезбеди правна сигурност детета. То се постиже идентификацијом родитеља, пре свега мајке.

63. Велики напредак на пољу решавања тзв. правне невидљивости постигнут је кроз унапређење правног оквиру у току реализације *Споразума о разумевању између*

Министарства државне управе и локалне самоуправе, Заштитника грађана и Високог комесаријата УН за избеглице - представништво у Србији (од 2012-2016. године). У октобру 2019. године закључен је нови Споразум. У току његове реализације процењено је да 0,45% лица која живе у неформалним насељима није уписано у матичну књигу рођених (2010. године било их је 1,8%, а 2015. године 1%). Резултати МИКС - 6 истраживања из 2019. године у матичну књигу рођених уписано је 99 % деце млађе од пет година из ромских насеља. Нема значајних варијација у проценту уписане деце у матичну књигу рођених према основним карактеристикама.

64. Имајући у виду да се случајеви да неко лице није уписано у матичну књигу рођених сада јављају као изузетак, активности у оквиру Споразума из 2019. године биле су усмерене случајеве рођења детета чији родитељ нема лична документа. У том циљу је 2020. године израђена *Инструкција за поступање у случајевима рођења детета чији родитељи немају лична документа ради омогућавања уписа у матичну књигу рођених (више информације у Анексу III)*. Трећи Споразум о разумевању између Министарства државне управе и локалне самоуправе, Заштитника грађана и УНХЦР, потписан је 10. фебруара 2022. године. Активности из овог споразума везана су за окончање глобалне десетогодишње кампање „*Ја припадам*“ (#IBelong).
65. Законом о држављанству Републике Србије прописано је да дете рођено или нађено на територији Републике Србије, држављанство Републике Србије стиче рођењем уколико су му оба родитеља непозната, непознатог држављанства или без држављанства. Заштитник грађана спроводи теренске посете неформалним насељима како би се особама у ризику од апатридије што хитније и ефикасније омогућило да дођу у посед личних докумената и како би се њихов број свео на минимум или у потпуности анулирао. Заштитник грађана је 2019. године објавио и Посебан извештај о спровођењу Стратегије за социјално укључивање Рома и Ромкиња, у којем је између осталог, наведено да иако је број Рома који нису уписани у матичне књиге или немају пријављено пребивалиште смањен, тај број није занемарљив.

Д2. Очување идентитета (члан 8.)

66. У извештајном периоду извршене су измене и допуне Закон о матичним књигама¹⁶ које омогућавају упис промене пола и националне припадности у матичну књигу рођених.

Д3. Слобода изражавања и право на тражење, примање и давање информација (чл. 13. и 17.)

67. Законом о заштити података о личности¹⁷ прописано је да малолетно лице које је навршило 15 година може самостално да даје пристанак за обраду података о својој личности у коришћењу услуга информационог друштва. У складу са овом одредбом Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности је изradio

¹⁶ "Службени гласник РС", 20/009,14/ и 47/18

¹⁷ "Службени гласник РС", 87/18

едукативне садржаје о правима и заштити података о личности - подизање свести о правима и ризицима, који су коришћени за израду једног од уџбеника информатике намењеног основношколском образовању.

Д4. Слобода мисли, савести и вероисповести (члан 14.)

68. У основној и средњој школи ученицима је омогућено да изучавају основе религије кроз други изборни предмет, *Верска настава*. Однос броја ученика који похађају обавезне изборне предмете, Грађанско васпитање и Верска настава, је 43% према 57% у корист верске наставе.

Д5. Слобода удруживања и мирног окупљања (члан 15.)

69. Према Закону о удружењима¹⁸ признато је право детета на слободу удруживања, као и право малолетног лица са навршених 14 година да буде оснивач удружења..

Д6. Заштита приватности и угледа (члан 16.)

70. Приликом извештавања о деци и малолетницима, поштују се етички принципи и примењују одређена ограничења прописана у законима. Закон о јавном информисању и медијима изричито прописује да се малолетник не сме учинити препознатљивим у информацији која може да повреди његово право или интерес (члан 80). У 2021. години одржане су две међународне радионице за медијска и новинарска удружења и све актере у области информисања и медија на тему Етика и вредности у дигиталном добу.

71. *Ставови деце: Забрињава сензационалистичко извештавање медија којима се крши право на приватност што доводи до опасности од секундарне виктимизација деце у судским поступцима.*

Д7. Приступ информацијама из различитих извора и заштита од материјала штетних по њихово добро (члан 17.)

72. *Национални контакт центар за безбедност деце на интернету*, формиран на основу Уредбе о безбедности и заштити деце при коришћењу информационо - комуникационих технологија¹⁹ функционише од 2016. године и представља јединствено место за пружање савета у вези са безбедности деце на интернету, као и прослеђивање пријава о штетном, непримереном или нелегалном садржају и понашању на интернету (Детаљније у Анексу III).

73. На подизању свести о ризицима коришћења интернета као изузетно добар начин показале су се медијске кампање које Министарство трговине, туризма и телекомуникација континуирано спроводи са Јавним медијским сервисом РТС-ом.

¹⁸ „Службени гласник РС”, број 51/09, 99/2011 - др. закони и 44/2018 - др. закон

¹⁹ Нова уредба „Сл. гласник РС“. бр.13/2020

74. Апликација Live 2.0 повезана је са ресором унутрашњих послова, образовања, социјалне заштите, здравља, тужилаштвом за високотехнолошки криминал. Поред тога сајт www.pametnoibezbedno.rs се допуњава правовремено информацијама о правилној и безбедној употреби дигигалних технологија, приручницима, квизовима, упитницима, брошурама и презентацијама за децу и родитеље.
75. Закон о јавном информисању и медијима у члану 77. утврђује да се, у циљу заштите слободног развоја личности малолетника, посебно мора водити рачуна да садржај медија и начин дистрибуције медија не нашкоде моралном, интелектуалном, емотивном или социјалном развоју малолетника.
76. Закон о електронским медијима садржи низ одредаба које уређују питање заштите права и интереса малолетника у области пружања медијских услуга. Законодавац предвиђа термин такозваног заштићеног времена: садржаји неподесни за малолетнике млађе од 16 година не смеју да се емитују пре 22, ни после 6 сати, а неподесни за млађе од 18 година, пре 23 сата, ни после 6 сати. Услуге на захтев које могу да шкоде физичком, менталном или моралном развоју деце и омладине, морају бити обезбеђене на такав начин да их малолетници, у уобичајеним околностима, не могу чути или видети (нпр. као заштићена услуга са условним приступом). *Правилник о заштити права малолетника у области пружања медијских услуга* у великој мери употпуњује правни оквир за предузимање мера против пружалаца медијских услуга.
77. У складу са Законом о јавном информисању и медијима у периоду од 2018. до. 2021. године, Министарство културе и информисања је одржало преко 50 радионица на тему медијске и информационе писмености за различите циљне групе (наставнике, ђаке, државне институције, родитеље).
78. У складу са чланом 51. Закона о електронским медијима утврђено је да се Регулаторно тело за електронске медије стара да програмски садржај пружаоца медијске услуге не садржи информације којима се подстиче, на отворен или прикривен начин, дискриминација, мржња или насиље стварних, односно претпостављених личних својстава, укључујући старосну доб и рођење. Објављено је више публикација у области заштите малолетника од потенцијално непримереног медијског садржаја. Регулатор је укључен и у поступак израде *Кодекса Деца и медији*, који је намењен медијским кућама и новинарима у виду смерница извештавања о деци, а против свих злоупотреба деце. Регулатор извештава Савет за праћење и унапређење рада органа кривичног поступка и извршења кривичних санкција према малолетницима о примерима извештавања у тв емисијама, где је утврђено да су прекршена правила о заштити малолетника, након чега су изрицане законом прописане мере.

Е. Насиље над децом (чл. 19, 24 став 3, 28 став 2, 34, 37(а) и 39)

Е1. Слобода од свих облика насиља

Препорука из става 33. CRC/C/SRB/CO/2-3

79. Влада Републике Србије усвојила је 10. фебруара 2022. године нови *Општи протокол за заштиту деце од насиља*²⁰ који дефинише више од 20 облика насиља над децом. Нове посебне протоколе за заштиту деце од насиља дужна су да донесу сва ресорна министарства, а осталим субјектима који раде са децом препоручује доношење својих посебних протокола. субјектима чија делатност подразумева рад са децом, укључујући јавни и пословни сектор, удружења, задужбине и фондације, препоручује се, да у складу са принципима Општег протокола, донесу своје посебне протоколе.
80. *Стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља за период од 2020. до 2023. године са Акционим планом за 2020. и 2021. годину* има за циљ обезбеђен континуирани свеобухватни одговор друштва на насиље према деци кроз унапређен систем превенције, заштите и подршке.
81. Предвиђено је да се у оквиру *измена Породичног закона* прошире појавни облици насиља (дигитално насиље, прогањање, економско насиље, итд.), као и да се уведу нове мере заштите од насиља у породици (издавање налога за укључивање у психосоцијални третман или специјализовани програм починиоца насиља у породици и издавање налога за лечење од алкохолизма и наркоманије).
82. У току 2019. године, усвојене су *измене и допуне Кривичног законика* које се односе на строжије кажњавање лица која понове извршење неког од кривичних дела са елементом насиља, кривичних дела у вези са дрогама, оружјем, као и сексуалног насиља. Изменама закона је укинута могућност условног отпуста лица осуђеног за кривична дела обљуба над немоћним лицем и обљуба са дететом. Затим, прописана је строжа затворска казна за учиниоца уколико је услед кривичног дела насиље у породици наступила смрт члана породице који је малолетно лице .
83. *Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање*, измењен је 2020. године, а наредне године обуку за примену Правилника прошло је више од 10.000 запослених у систему образовања и васпитања.
84. Локални споразуми/протоколи о међусекторској сарадњи у процесу заштите деце од насиља, злостављања и занемаривања су усвојени у 39 општина Србије, што је свакако значајан напредак.

²⁰ <http://minbpd.gov.rs/wp-content/uploads/2022/02/Opsti-protokol-za-zastitu-dece-od-nasilja.pdf>

85. Министри задужени за ресоре образовања и социјалне заштите донели су заједнички 2018. године *Упутство о поступању установа образовања и васпитања и центара за социјални рад – органа старатељства у заштити деце од насиља*. Усвојен је и *Правилник о начину и условима примене полицијских овлашћења према малолетним лицима*, као и *Упутство о начину рада организационих јединица Министарства унутрашњих послова у сузбијању криминала*.
86. На превентивном плану Министарство унутрашњих послова, спроводи бројне информативно-едукативне програме и пројекте посвећене развоју безбедносне културе код деце и младих, као и акције у циљу спречавања деликата са елементима насиља који се врше на њихову штету. У оквиру концепта рада полиције у заједници, реализовани су бројни пројекти у циљу повећања безбедности деце, спречавању и последицама употреба алкохола и психоактивних супстанци, а успостављен је информативни центар полиције у више градова у Републици Србији. Детаљније инфо о програмима и кривичним делима на штету малолетникау анексу III.
87. У области заштите деце од насиља у дигиталном окружењу уведен је нови предмет „Дигитални свет“ у првом циклусу обавезног образовања који деци пружа обуку о безбедности на интернету и дигиталном свету. О пројекту „Безбедан интернет за целу породицу“ више у Анексу III.
88. У 2021. години Национални превентивни механизма (у даљем тексту: НППМ) обавио је 12 посета установама социјалне заштите домског типа у којима се налазе деца. Више информација у оквиру Анекса II.

E2. Злостављање и занемаривање, укључујући физички и психолошки опоравак и друштвену реинтеграцију (чл. 19. и 39.)

Препорука из става 35. CRC/C/SRB/CO/2-3

89. Према подацима Министарства унутрашњих послова у току једне године региструје се око 500 малолетних жртава злостављања или занемаривања од стране родитеља/старатеља (од овог броја преко 70% деце претрпело је насиље, а у осталим случајевима децу су претрпела занемаривање). Генерално посматрано, међу малолетним жртвама наведених кривичних дела заступљена су оба пола, као и сви узрасти. Међутим, посматрајући угроженост по појединачним деликтима – угроженост деце кривичним делом „насиље у породици“ од стране родитеља/старатеља расте са годинама живота (највише су погођена деца школског узраста), док су деца најмлађег узраста (млађа од 7 година), доминантне жртве два кривична дела „одузимање малолетног лица“ и „запуштање и злостављање малолетног лица“. У пожарима живот изгубило 11-оро малолетних лица, старости до 11 година (четири лица мушког и седам женског пола). Овакви догађаји, дешавали су се спорадично сваке године, а реч је о пожарима у

стамбеним или у помоћним објектима где су деца боравила без надзора родитеља/старатеља

90. У установи социјалне заштите, односно код пружаоца услуга социјалне заштите запосленом је забрањен сваки облик насиља над корисником (члан 151. Закона о социјалној заштити).
91. Влада Републике Србије је покренула пројекат за успостављање националне платформе за превенцију и сузбијање насиља у школама под називом "Чувам те"²¹. Платформа на једном месту интегрише све потребне аспекте темељне превенције и алате за сузбијање насиља у школама. Усвојен је *Протокол о пружању међусекторских услуга путем софтверског решења "Чувам те"* у циљу заштите од злостављања, занемаривања, насиља и експлоатације деце. Поред вршњачког насиља које је у фокусу ове платформе, Платформа представља алат који ће помоћи у борби против насиља према запосленима у установама образовања и васпитања широм Србије. У току је израда дела платформе који ће омогућити онлајн пријаву насиља и праћење поступања по пријави. У оквиру Платформе "Чувам те" израђена је и апликација која омогућава да дете једним кликом затражи хитну помоћ породице и пријатеља и пошаље своју локацију. Након притиска на црвено дугме аутоматски се претходно изабраним контактима од поверења шаље СМС са обавештењем да је пошилиалац у опасности. У сарадњи са Центром за интерактивну педагогију израђена је онлајн обука за примену *Правилника о протоколу поступања у установи у односу на насиље, злостављање и занемаривање*, намењена свим запосленима у предшколским установама, основним и средњим школама. Обуку је до краја 2021. године похађало преко 25.200 наставника, 2.100 родитеља и 3.500 деце.

Е3. Забрана мучења или другог окрутног, нехуманог или понижавајућег поступка или кажњавања, укључујући и телесно кажњавање (чл. 28. став 2 и 37. тачка (а))

Препорука из става 37. CRC/C/SRB/CO/2-3

92. Предвиђено је да се Законом о изменама и допунама Породичног закона унесе одредба којом се експлицитно забрањује телесно кажњавање деце, односно да у чувању, подизању и васпитавању детета родитељи не смеју подвргавати дете понижавајућим поступцима, телесном кажњавању и другим казнама које вређају људско достојанство и интегритет детета, као и да се те забране односе и на старатеље, хранитеље и сва друга лица која се о детету старају или долазе у контакт са дететом. Усвајање закона је планирано планом рада Владе за 2022. годину. По усвајању закона биће организоване и свеобухватне кампање и обуке релевантних актера у циљу његове пуне примене. Министарство надлежно за људска права је у оквиру најављене серије друштвених дијалога посвећених

²¹ <https://cuvamte.gov.rs>

деци предвидело дијалог посвећен теми експлицитне забране теелсног кажњавања деце.
(Резултати МИКС-6 истраживања у Анексу III)

E4. Штетне праксе

Забрана дечијих бракова, препорука из става 38. CRC/C/SRB/CO/2-3

93. Према резултатима МИКС - 6 истраживања из 2019. године око 4 % младих жена старости 15–19 година је удато или живи у ванбрачној заједници, а тај проценат расте на 13 % код жена из најсиромашнијих домаћинстава. Међу женама старости од 20 до 24 године, 1% се удао пре навршене 15. године, а 6% се удало пре навршене 18. године живота. Рано ступање у брак је чешће код жена са нижим степеном образовања из осталих насеља и из најсиромашнијих и материјално депривираних домаћинстава.
94. С обзиром на вишеслојност овог феномена на иницијативу Координационог тела за родну равноправност Владе Србије и УНИЦЕФ-а у Србији 2019. године основана је Национална коалиција за окончање дечијих бракова. Општи циљ Националне коалиције, је да се кроз усмерену и координисану акцију релевантних актера допринесе окончању дечијих бракова у Србији, нарочито у ромској популацији, кроз: заговарање за отклањање институционалних и друштвених препрека за спровођење релевантних законодавних и стратешких оквира, као и промоцију примера добре праксе који се реализују у партнерству локалних заједница, невладиног, владиног и приватног сектора и медија.
95. Национална коалиција је 2021. године поднела иницијативе за измене три закона у области дечијих бракова и то Породичног закона, Кривичног законика и Закона о спречавању насиља у породици. Национална коалиција за окончање дечијих бракова је у 2021. години покренула медијску кампању „*Детињство, не брак*“, чији су резултати приказани у Анексу III.
96. Током 2018. године Републички завод за социјалну заштиту у сарадњи са УНИЦЕФ- ом урадио је „*Анализу праксе центара за социјални рад у вези са дечијим браковима*“. Као одговор на препоруку у оквиру истраживања Министарство надлежно за социјалну заштиту је донело 2019. године *Инструкцију о начину рада центара за социјални рад – органа старатељства у заштити деце од дечијих бракова*. На основу *Инструкције* Републички завод за социјалну заштиту израђује годишње извештаје, су резултати приказани у Анексу III.
97. У циљу превенције овог феномена креиран је *Модел за превенцију осипања у систему образовања*, који садржи мере на нивоу школе које су обухватиле систем за рану идентификацију и интервенцију за ученике под ризиком од осипања који представља главну компоненту модела, затим мере за унапређивање укључивања родитеља у школу и мере вршњачке подршке, као и обуке за наставнике и нови школски модел допунске наставе. *Систем за рану идентификацију и интервенцију* подразумева израду

индивидуалних планова превенције осипања (ИШПО) за ученике-ице који су идентификовани као ученици под ризиком од осипања. Стопа осипања у школама у којима је промењиван модел за превенцију смањена је у извештајном периоду за 53,2%, и показатељ је да индивидуализоване мере подршке дају резултате. Више о акредитованим програмима у Анексу III.

Ф. Породична средина и алтернативно збрињавање (чл. 5, 9-11, 18 (ставови 1 и 2), 20-21, 25 и 27 (став 4))

Ф1. Породична средина и родитељско вођење у складу са развојним способностима детета (члан 5.)

98. У бази лиценцираних пружалаца услуга социјалне заштите које су намењене деци тренутно је 65 лиценцираних пружалаца услуге дневног боравка за децу са сметњама у развоју, 4 пружаоца услуге дневног боравка за децу и младе са проблемима у понашању, 4 лиценцирана прихватилишта за децу и младе, 3 лиценцирана свратишта, 50 лиценцираних пружалаца услуге личног пратиоца детета, 3 пружаоца услуге становања уз подршку за младе док готово свака локална самоуправа има развијену услугу помоћи у кући која осим одраслим и старијим корисницима може бити намењена и деци имладима са сметњама у развоју.

99. Саветодавно терапијске и социјално едукативне услуге још увек се не лиценцирају с обзиром да нису урађени стандарди за пружање ових услуга што је надлежно министарство уврстило у приоритетне активности за 2022. годину као и израду стандарда за интензивну подршку породици.

Ф2. Заједничка одговорност родитеља, помоћ родитељима пружање услуга дечје заштите (члан 18.)

100. У 2021. години извршене су измене и допуне Закона о финансијској подршци са децом, којим су између осталог повећана издвајања за подршку деци и родитељима. (Детаљније информације о издвајањима садржане су у Анексу III.)

Ф3. Одвајање од родитеља (члан 9.)

101. Услови и начин одвајања детета од једног или оба родитеља нормативно су уређени одредбама Породичног закона (чл. 60. 81. 82. 197. 198. и 332.) и у случају насиља у породици Кривичним закоником (члан 194), о чему је већ извештен Комитет у претходном извештају.

102. *Услуга породичног сарадника* која је пилотирана у претходном периоду показала се као врло успешна у области превенције измештања деце из породице. Од укупног броја породица које су користиле ову услугу 37% су биле ромске породице. Изменама и допунама Закона о социјалној заштити ова услуга ће бити имплементирана у систем

социјалне заштите кроз оснивање центара за децу, младе и породицу у оквиру постојећих домова за децу без родитељског старања. На овај начин услуга ће постати део формалног система заштите.

Ф4. Поновно спајање породице (члан 10.)

103. Министарство надлежно за породично правну заштиту предузима конкретне мере, поступајући по захтеву како домаћих, тако и страних држављана у циљу регулисања питања одржавања личних односа и непосредних контаката детета са родитељима који живе у различитим државама, непосредно се ангажујући код надлежних органа на предочавању родитељима обавезе извршавања одлука судова или органа старатељства, донетих поводом наведеног.

Ф5. Издржавање детета (члан 27. став 4)

104. Законско издржавање уређено је императивним нормама, није допуштено одрицање од права на издржавање. Ово право не застарева. Питања везана за издржавање детета регулисана су Породичним законом. У вези са поступцима остваривања захтева иностраних поверилаца применом Конвенције УН (Њујорк, 20. јун 1956. године) функцију посредничког органа врши Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог. У периоду од 2017-2021. године овом министарству достављено је укупно 137 захтева за алиментационо потраживање тако да оно у својој евиденцији тренутно има 169 алиментационих захтева из 16 земаља уговорница Конвенције. Придржавајући се члана 6. ове конвенције и делујући у границама овлашћења датим од стране повериоца по свим алиментационим захтевима предузете су, у име повериоца, све потребне мере и радње за остваривање издржавања.

Ф6. Деца лишена породичне средине (члан 20.)

Препорука из става 40. CRC/C/SRB/CO/2-3

105. Финансијско и материјално сиромаштво није никада једини разлог за издвајање детета из родитељског старања и смештај у алтернативни систем заштите, већ се у случају измештања детета из биолошке породице ради свеобухватна процена заштите детета и његовог најбољег интереса. Највећи број деце на хранитељству био је жртва насиља, запостављања и злостављања. У случају процене да је дете вишеструко угрожено, покреће се поступак за привремено или трајно лишавање родитељског права. Подаци Министарства за бригу о породици и демографију из 2021. године показују да је половина деце одвојена од биолошке и смештена у хранитељску породицу због озбиљног занемаривања базичних потреба детета. Насиље у породици је други разлог за учестало издвајање деце, следи спреченост родитеља да обавља родитељско право због проблема са менталним здрављем или других болести. На листи разлога због којих се деца издвајају из биолошких породица следи одсуство родитеља у дужем временском периоду

и смрт родитеља. Подаци Центра за породични смештај и усвојење, показују да је у 2019. години поднето 339 тужби суду за потпуно или делимично лишење родитељског права за 524 деце.

106. Стратегијом деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период од 2022. до 2026. године, предвиђене су мере и активности у циљу остваривања права корисника на живот у заједници кроз процес деинституционализације и социјалне инклузије.
107. Крајем 2021. године усвојен је Закон о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити који је део стратешког решења како ће се спровести прелазак са институционалне заштите корисника на живот у заједници. Закон треба да омогући заштиту права корисника кроз њихово оспособљавање за самосталан живот и социјалну инклузију.
108. Закон о социјалној заштити забрањује смештај у домове деци млађој од три године, осим изузетно, ако за то постоје нарочито оправдани разлози, с тим што дете млађе од три године на смештају не може провести дуже од два месеца, осим на основу сагласности надлежног министарства. Нацрт закона о изменама Закона о социјалној заштити предвиђа преиспитивање смештаја детета на свака два месеца. Мере за отклањање неправилности у вршењу послова смештаја деце и омладине у установе социјалне заштите прописују да су центри за социјални рад за сваки смештај детета млађег од 18 година у обавези да прибаве претходно мишљење надлежног министарства, а ако је смештај реализован као ургентни, центар за социјални рад је у обавези да затражи мишљење у року од 3 дана од дана реализованог смештаја.
109. Установе социјалне заштите располажу обавезним прописаним процедурама за изјављивање жалби корисника, имају дефинисане обавезне процедуре за примену рестриктивних поступака и мера према корисницима, имају формиран интерни тим запослених задужен за поступање у случајевима насиља над корисницима. Свако одступање и грубо кршење права корисника може водити губитку лиценце пружаоца услуга, којом је добијена дозвола за обављање делатности социјалне заштите. Министарство са циљем контроле и унапређења система врши стручни надзор и инспекцијски надзор а заводи за социјалну заштиту (републички и покрајински) врше супервизијску подршку ради усвајања нових, савременијих концепата и помажу у решавању конкретних, професионално захтевних ситуација у којима може да се нађе установа социјалне заштите. Током 2019. године затворен је један дом за децу без родитељског старања (у Ужицу). Информације о пројектима и акредитованим програмима обуке стручњака садржане су у Анексу III.
110. У сарадњи са УНИЦЕФ, Министарство надлежно за социјалну заштиту покренуло је поступак измештања деце узраста 0 до 3 године из институција и њихов премештај у

породично окружење било да се ради о повратку у биолошку породицу тамо где је то могуће или проналажење одговарајуће усвојитељске или хранитељске породице.

Ф7. Периодична провера збрињавања (члан 25.)

111. Центри за социјални рад и установе за смештај деце и омладине обавезани су да за сваки смештај детета које није навршило 18 година живота прибаве претходно мишљење министарства, као и да периодично испитују потребу даљег боравка деце у установама и о томе извештавају министарство, односно заводе за социјалну заштиту. На основу *Административног упутства за отклањање неправилности у вршењу послова смештаја деце и младих у установе социјалне заштите* министарство надлежно за породичну заштиту врши контролу сваког поступка смештаја детета у установу социјалне заштите, који воде центри за социјални рад.

112. Заводи за социјалну заштиту прате следеће фазе поступања центара за социјални рад: упућивање деце и младих на смештај у установе социјалне заштите, излазак деце и младих из институција, примену других облика заштите деце и младих, планирање активности у циљу поспешивања примене мање рестриктивних облика заштите, примену мера породично-правне заштите деце и младих на смештају у установама.

113. У складу са законом, предност се првенствено даје мерама у циљу очувања породице, затим алтернативног смештаја, првенствено у хранитељској породици, а као крајња мера смештај у установу социјалне заштите. У току су *измене и допуне Правилника о хранитељству*, чији је циљ редефинисање облика хранитељства, унапређење стандарда заштите деце и младих на хранитељству, унапређење стручних процедура, боље праћење хранитељства, адекватније пружање помоћи и подршке детету и хранитељским породицама и унапређење евиденција о хранитељству.

Ф8. Усвајање, државно и међудржавно (члан 21.)

Препорука из става 42. CRC/C/SRB/CO/2-3

114. Усвојење је регулисано Породичним законом и подзаконским актима. Као мера заштите без родитељског старања примењује једнако на сву децу за коју су центри за социјални рад утврдили њихову општу подобност за усвојење. Будући усвојитељи пролазе кроз припрему за усвојење. Према подацима из Јединственог личног регистра усвојења, у 2021. години засновано је 88 усвојења (иностраних – 18, а домаћих – 70). Подаци о усвојеној деци се не групишу у Јединственом личном регистру усвојења по националној припадности и степену ометености у развоју. Након заснованог усвојења, усвојитељи имају правни положај родитеља и користе помоћ и подршку органа старатељства и других организација специјализованих за посредовање у породичним односима.

Ф9. Незаконито одвођење и задржавање детета (у иностранству) (члан 11.)

115. Закон о извршењу и обезбеђењу²² прописује поступак извршења и његову хитност у вези са незаконитим одвођењем и задржавањем детета, о чему је Комитет обавештен у претходном извештају.

Г. Инвалидитет, основна здравствена и социјална заштита (чл. 6, 18 (став 3), 23, 24, 26, 27 (ставови 1-3) и 33)

Г1. Деца са сметњама у развоју (члан 23.)

Препорука из става 44. CRC/C/SRB/CO/2-3

116. Стратегијом деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период од 2022. до 2026. године предвиђене су мере и активности за територијално усклађен и одржив развој услуга у заједници, трансформацију установа за смештај у пружаоце услуга, успостављање нормативних и финансијских претпоставки за одрживост процеса деинституционализације, оснаживање корисника за овај процес и за укључивање у заједницу као и оснаживање професионалаца за спровођење и заговарање деинституционализације.

117. Законом о финансијској подршци породици са децом, прописано је да породице слабијег материјалног статуса које имају дете са сметњама у развоју и дете са инвалидитетом, могу остварити право на дечји додатак под повољнијим условима у погледу цензуса за остваривање права који је за 20% већи у односу на редовни цензус, а уколико се за дете остварује право на додатак за помоћ и негу другог лица право на дечији додатак остварује се независно од материјалних услова породице. Износ дечијег додатка већи је за 50%.

118. Настављено је са реформама система дечије заштите. Број деце на хранитељском смештају у Србији знатно је већи, 5000 деце (88%) у односу на број деце у установама за смештај којих је 600 (12%), али је мањи када су у питању деца са сметњама у развоју. Из тог разлога наша држава посебан нагласак ставља на развој специјализованог хранитељства уз интензивну и додатну подршку. Интензивирани су напори на развоју услуге повремениг хранитељства која се примењује за децу са развојним или здравственим тешкоћама која живе у биолошкој породици или хранитељској породици и која се смештају у другу породицу на краћи период у циљу предаха и очувања капацитета хранитељске односно биолошке породице за даљу бригу о детету и превенирања кризних ситуација које могу да доведу до издвајања детета из породице и смештаја у институцију.

119. У Републици Србији функционише седам центара за породични смештај и усвојење, односно формирана су два нова центра у Новом Саду и Суботици, а у плану је оснивање још једне установе овог типа.

²² „Сл. гласник РС“, бр.106/15, 106/16, 113/17 –аутент.тумачење и 54/19

120. *Израђене су смернице за: сродничко хранитељство, развој ургентног хранитељства и за повремену породични смештај.* Реализоване су обуке за примену смерница и менторске посете установама, а исте су представљене на конференцији стручној и широј јавности.
121. У извештајном периоду предузете су и бројне активности на развоју услуга у заједници велику подршку пружио овом процесу пружио је и механизам наменских трансфера преко кога се из републичког буџета трансферишу средства оним локалним самоуправама које су на нижем нивоу развијености од републичког просека. Кроз процес лиценцирања пружалаца услуга социјалне заштите који се спроводи континуирано и којим се обезбеђује уједначен квалитет пружања услуга, број издатих лиценци показује тенденцију пораста из године у годину (од 54 лиценце издате 2014.години до 700 лиценци издатих до краја 2021.године)²³. *Услуга личног пратиоца детета* је нарочито имала своју експанзију протеклих година и уз помоћ у кући и дневни боравак спада у најраспрострањеније услуге у Србији.
122. Председница Савета за права детета и министри задужени за област здравља, образовања и социјалне заштите потписали су 2018. године *Позив на акцију за подршку развоју деце у раном детињству и стварање оптималних услова за развој сваког детета и друштво у целини.* У извештајном периоду уз подршку УНИЦЕФ-а почело је пилотирање *"Модела раних интервенција"*.
123. Закон о предшколском васпитању и образовању²⁴ прописује упис деце са сметњама у развоју и инвалидитетом у редовне групе у вртићу или у развојне групе у које се уписују деца са изузетно комплексним сметњама у развоју и инвалидитетом, као и израду индивидуалног васпитно-образовног плана за децу којој је потребна додатна подршка образовању и васпитању.
124. Ученици са сметњама у развоју и инвалидитетом остварују право на образовање у оквиру редовних основних школа, одељења за образовање ученика са сметњама у развоју и инвалидитетом при редовним школама и школа за образовање ученика са сметњама у развоју и инвалидитетом. Ученицима се пружа образовна подршка кроз мере додатне образовне подршке (индивидуализација и прилагођавање, *индивидуални образовни план – ИОП* и додатна здравствена и социјална подршка, чију потребу утврђује интерресорна комисија. У школе и одељења за образовање ученика са сметњама у развоју и инвалидитетом ученици се уписују уз сагласност родитеља. Постоји 47 школа за образовање ученика са сметњама у развоју и инвалидитетом у Србији. У школама за образовање ученика са сметњама у развоју и инвалидитетом примењују се индивидуални образовни планови са измењеним програмом наставе и учења (ИОП2). Статистика у Анексу III.

²³ <http://www.zavodsz.gov.rs/media/2270/izvestaj-lplu-2016-2020.pdf>

²⁴ „Сл. гласник РС“, бр. 18/10, 101/17, 113/17 - др. закон, 10/19 и 129/21

125. За ученике са развојним сметњама и инвалидитетом који наставу похађају по Индивидуалном образовном плану, кроз *Програм Бесплатних уџбеника* обезбеђују се уџбеници који су прилагођени одређеним развојним сметњама или инвалидитету. Ангажовано је 37 саветника, спољних сарадника за област инклузивног образовања. У последње три године акредитовано је 43 акредитована програма стручног усавршавања за наставнике а везано за област превенције напуштања образовања. Усвојена је *Стратегија развоја образовања и васпитања до 2030. године, Правилник о ресурсним центрима*²⁵

Г2. Здравље и здравствена заштита (члан 24.)

Препоруке из става 46. CRC/C/SRB/CO/2-3

126. Институт за јавно здравље „Др Милан Јовановић Батут” је израдио Стручно методолошко упутство и спровео обуку за вођење регистра за децу са сметњама у развоју. Министарство здравља је 2018. године публиковало „*Смернице за скрининг, дијагностику и интервенције код деце са поремећајем аутизма*“. Већина здравствених установа у оквиру примарне здравствене заштите је на својој почетној веб страници истакла је информације о активној имунизацији становништва против заразних болести.

127. Недеља имунизације у Европском региону СЗО се редовно обележава у Србији, као и ХВИ недеља имунизације. Обухват вакцинацијом и ревакцинацијом свим вакцинама предвиђеним *Календаром обавезне имунизације* је повећан у односу на 2017. Детаљније информације о имунизацији становништва садржане су у Анексу II.

128. *Уредба о Националном програму подршке дојењу, породичној и развојној нези новорођенчета* је усвојена у јулу 2018. године

129. У домовима здравља је до 2019. године отворено 25 саветовалишта за дојење у оквиру „Школа за труднице и родитељство”.

130. *Ставови деце: Реорганизација система здравствене заштите у условима пандемије Ковид -19 имала је негативан утицај на приступ услугама здравствене заштите за нековид пацијенте. Забрињава велики број деце која се лече у иностранству чије трошкове лечења не покрива РФЗО, већ се средства обезбеђују кроз активизам фондација, група грађана или појединаца и СМС поруке грађана.*

Г3. Ментално здравље

Препорука из става 48. CRC/C/SRB/CO/2-3

131. У Србији 2022. године ради пет центара за ментално здравље са ограниченом доступношћу. Поред тога, ови центри за ментално здравље функционишу као организационе јединице секундарних и терцијарних здравствених установа, тако да то

²⁵ „Сл. гласник РС”, бр. 80/21

нису центри у заједници како се препоручује најбољим међународним стандардима праксе.

132. Регулатор је иницирао потписивање меморандума о сарадњи са клиником за психијатријске болести „др Лаза Лазаревић“ у Београду, ради превентивног поступања и спречавања суицида, као и у циљу израде општих смерница о извештавању медија о суицидима.

133. *Ставови деце: Током пандемије COVID-19 ментално здравље младих је у великој мери нарушено. Услуге психотерапеута и психолога као подршке деци нису свој деци доступне.*

Г4. Здравље адолесцената

Препорука из става 50. CRC/C/SRB/CO/2-3

134. Министарство просвете, науке и технолошког развоја је у току 2021. године у сарадњи са Популационим фондом Уједињених нација и Заводом за унапређивање образовања и васпитања реализовало онлајн Програм обуке за оснаживање запослених у образовању за развијање одговорног односа према здрављу, очување здравља и безбедности ученика, за стручне сараднике из сваке школе у Србији.

135. Посебне мере су уведене у центре за смештај миграната и тражилаца азила током пандемије COVID-19. У најкраћем року, подигнути су хигијенски стандарди у свим центрима и започето је са информисањем и едукацијом смештених лица о значају превенције болести. Додатно је обезбеђена лична заштитна опрема. Одржавани су редовни састанци са свим установама примарне здравствене заштите и заводима за јавно здравље, као и са Министарством здравља. Резултат добре сарадње и координације се нарочито истиче кроз чињеницу да у току ванредне ситуације ни у једном азилном и прихватном центру није био забележен ниједан случај заразе COVID-19.

136. У наведеном извештајном периоду, уз подршку Министарства омладине и спорта је реализовано 17 пројеката чији је циљ била едукација младих на тему сексуалног и репродуктивног здравља, превенција лечења сексуално преносивих болести и промоција здравих стилова живота. Кроз ове пројекте укључено је преко 5000 директних корисника у радионице, а преко 10.000 младих у промотивне и информативне кампање.

Г5. Животни стандард (чл. 27. ст.1-3)

Препорука из става 52. CRC/C/SRB/CO/2-3

137. Мере подршке деци и родитељству, као што је право на плаћено једногодишње породилско одсуство и одсуство са рада ради неге детета, функционишу са циљем да се омогући правовремена, адекватна нега и стимулација детета, али и успостављање односа повезаности и привржености између родитеља и детета. Уколико дете има сметње у

развоју, родитељ има право на одсуство са рада ради неге детета и до пете године живота детета, уз право на накнаду зараде. Ако је реч о незапосленим особама, у складу са прописима о запошљавању, корисници права на новчану накнаду по основу незапослености, ово право настављају да користе за све време трајања породилског одсуства, одсуства са рада ради неге детета и одсуства са рада ради посебне неге детета.

138. Обезбеђивање минималне финансијске сигурности породице, као један од услова за унапређивање квалитета бриге о деци, подршку добробити и целовитом развоју деце, поготово млађег узраста, а нарочито деце која живе под неповољним социо-економским околностима, систем социјалне заштите реализује кроз новчана социјална давања, родитељски додатак, дечји додатак и низ других мера и права које прописују Закон о социјалној заштити²⁶ и Закон о финансијској подршци породици са децом. Законом о финансијој подршци породици са децом²⁷ је прописано остваривање права на дечији додатак под повољнијим условима за децу под старатељском заштитом (30% већи износ додатка), децу из једнородитељских породица и децу са сметњама у развоју у 50% већи износ додатка).
139. Корисници новчане социјалне помоћи на основу свог статуса имају права и на нека друга давања и повластице, као што су статус енергетски заштићеног купца што је другим речима смањење месечног рачуна за струју или гас, право на здравствену негу, дечји додатак ако дете редовно похађа школу, право на накнаду трошкова боравка у предшколској установи а друге врсте помоћи које могу варирати у јединицама локалне самоуправе (у већини градова и општина корисници новчане социјалне помоћи – НСП имају право на различите врсте једнократних новчаних давања и давања у натури, бесплатне оброке у народним кухињама, бесплатне учбенике, трошкове превоза, стипендије, умањење рачуна за комуналије и сл.).
140. Специфична подршка једнородитељским породицама остварује се кроз коришћење више права и услуга на републичком и локалном нивоу, као што су: право на увећану новчану социјалну помоћ, право на дечји додатак под повољнијим условима, једнократна материјална давања, бесплатно или регресивно коришћење услуга у дневним боравцима за децу са сметњама у развоју, субвенције у плаћању електричне енергије, субвенције за плаћање комуналних услуга, услуга јавног превоза и др. Орган старатељства родитељима може пружати подршку и кроз саветодавни рад и психосоцијалну подршку.
141. Успостављање Регистра социјална карта ће имати утицаја на праведнију расподелу опредељеног буџета за социјалну заштиту, омогућиће лакше остваривање права за кориснике, биће велика подршка у обликовању социјалне политике и пружаће ажуран систем података за случај неких ванредних ситуација као што је била ковид

²⁶ „Сл. гласник РС“, бр. 24/11

²⁷ „Сл. гласник РС“, бр. 113/17, 50/18, ... и 53/21

криза. Социјална карта ће омогућити и брже реаговање у случају промена у подацима који утичу на социјално економски статус а самим тим и на превенцију сиромаштва.

Г6. Утицај климатских промена на права детета

Препорука из става 53. CRC/C/SRB/CO/2-3

142. Законом о смањењу ризика од катастрофа и управљању ванредним ситуацијама прописује да процену ризика од катастрофа израђује и доноси Република Србија, јединице локалне самоуправе и субјекти од посебног значаја за заштиту и спасавање, а посебна пажња се посвећује предшколским и школским установама, факултетима и свим објектима у којима бораве деца и у којима се одвија настава; установе социјалне заштите за објекте у којима бораве корисници.
143. Министарство унутрашњих послова, у сарадњи са Мисијом ОЕБС у Србији, припремило је *Породични приручник за понашање у ванредним ситуацијама*, који се дели ученицима приликом предавања у школама, а исти је и јавно доступан на званичном сајту Министарства, на српском језику (ћирилично и латинично писмо) и језицима мањина (албански, мађарски, словачки и ромски), на енглеском и руском језику, као и на Брајевом писму и у аудио формату како би се омогућило да га користе лица са оштећеним видом и слухом.
144. Министарство задужено за заштиту животне средине подржало је израду анализе климатске ситуације и њених утицаја на децу у Србији, коју је израдио УНИЦЕФ²⁸.

Г7. Социјална заштита, службе и установе за бригу о деци (чл. 26. и 18. став 3)

145. Социјална заштита је организована кроз рад 141 центара за социјални рад, односно 173 одељења центара за социјални рад (укупно 174 градова и општина у Србији) који омогућавају 24 часовну доступност услуга.
146. Право на социјалну заштиту уређено је Законом о социјалној заштити.
147. Република Србија и Аутономна покрајина Војводина су оснивачи - 17 домова за децу и младе: 10 домова за децу и младе без родитељског старања, 3 завода за васпитање деце и омладине и 4 установе за децу и младе са сметњама у развоју). Тренутно постоји 74 седам центара за породични смештај и усвојење, а у плану је оснивање још једне такве установе (у Аутономној покрајини Војводини).
148. Заводи за социјалну заштиту (републички и покрајински) прате квалитет стручног рада и услуга у систему социјалне заштите, пружају стручну подршку (супервизијска подршка) ради унапређења стручног рада и услуга социјалне заштите, развијају систем квалитета у социјалној заштити, координирају развој стандарда услуга и предлажу надлежном

²⁸ <https://unicef.org/serbia/media/18356/file/CLAC%20izvestaj.pdf>

министарству унапређење постојећих и увођење нових стандарда, развијају и реализују моделе супервизијске подршке у установама социјалне заштите и код пружалаца услуга социјалне заштите.

149. Инспекцијски надзор у установама социјалне заштите се врши преко Инспекције социјалне заштите. Службе инспекције социјалне заштите су организоване на три организациона нивоа – републичком, покрајинском, и на нивоу града Београда.

Г8. Злоупотреба наркотика, дувана, алкохола и других супстанци

150. Изменама и допунама Кривичног законика из 2019. године додате су и одредбе које прописују квалификоване облике кривичних дела неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (чл. 246. ст.4) и омогућавања уживања опојних дрога (чл. 247. ст.2) онда када су учињена према малолетном лицу, као и када се цитирана кривична дела врше у установи образовања и васпитања или њеној непосредној близини, односно од стране лица запосленог у овим установама.

151. Усвојени су *Правилник о начину и условима примене полицијских овлашћења према малолетним лицима и Упутство о начину рада организационих јединица Министарства унутрашњих послова у сузбијању криминала*. У оквиру концепта рада полиције у заједници у Полицијској управи у Јагодини и Крагујевац у реализован је пројекат „*Изабери живот, дрога је промашај*“, у циљу спречавања злоупотребе дрога, смањења ризичних понашања и симптома кроз рану интервенцију. Информације о пројектима доступне су у Анексу III.

Г9. Мере за заштиту деце чији су родитељи у затвору и деце која живе у затвору са својим мајкама

152. Законом о извршењу кривичних санкција²⁹ прописано је право осуђеног на двапут месечну посету деце. Осуђеним женама које имају дете омогућено је да могу задржати дете до истека казне, а најдуже до навршене друге године живота, после чега родитељи детета споразумно одлучују да ли ће дете поверити на чување оцу, осталим сродницима или другим лицима. Кад се родитељи не споразумеју или је њихов споразум на штету детета, о поверавању детета одлучује суд надлежан према пребивалишту, односно боравишту мајке у време осуде.

153. Након пријема у завод, приликом одређивања третмана и утврђивања програма поступања према свакој осуђеници се имају у виду индивидуалне потребе, здравствено стање, радна способност, породични статус, ниво образовања. Осуђене жене труднице, као и порођене жене са децом смештају се у посебни део завода, где им се пружа помоћ стручног особља и где је простор за дете уређен у складу са стандардом дечјих јасли.

²⁹ „Службени гласник РС“, број 55/14

Осуђеним женама се организује школовање и образовање, као и обука за одређени број занимања.

Х. образовање, слободно време и културне активности (чл. 28, 29, 30 и 31)

Х1 Једнаке шансе у образовању (члан 28.)

Препорука из става 55. CRC/C/SRB/CO/2-3

154. На територији Републике Србије настава се у школској 2019/20. години одвија у 1.184 основне школе и 446 средњих школа, затим 61 основној и средњој музичкој и балетској школи, 48 школа за образовање одраслих, 44 основне специјалне школе, у 23 средње специјалне школе.
155. Осим Закона о забрани дискриминације, нормативни оквир за елиминисање сегрегације ромске деце чине Закон о основном образовању и васпитању и Закон о основама система образовања и васпитања. У складу са Законом о основама система образовања и васпитања од 2018. године усвојени су следећи правилници: *Правилник о ближим упутствима за утврђивања права на индивидуални образовни план, његову примену и вредновање*; *Правилник о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету, ученику и одраслом*; *Правилник о критеријумима и стандардима пружања додатне подршке у образовању деце, ученика и одраслих са сметњама у развоју и инвалидитетом у васпитној групи, односно другој школи и породици*; *Правилник о педагошком асистенту и андрагошком асистенту* и *Правилник о начину прилагођавања уџбеника*.
156. Закон о основном образовању и васпитању је прописано је да деца из осетљивих друштвених група могу да се упишу у школу без доказа о пребивалишту родитеља и потребне документације. Осим тога, ако не постоји могућност да се испитивање детета за упис у школу врши на матерњем језику, школа ангажује преводиоца на предлог националног савета националне мањине. У складу са чл. 56. истог Закона у школу за образовање ученика са сметњама у развоју, дете односно ученик уписује се на основу мишљења интерресорне комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке, уз сагласност родитеља, односно другог законског заступника.
157. Република Србија је у потпуности посвећена развоју инклузивног образовања које је стратешко опредељење дефинисано свим релевантним стратешким документима, а усвојен је и Акциони план за инклузивно образовање. Подаци указују на тренд смањивања броја деце у „специјалним“ школама и одељењима. У периоду од 2013. године овај број је смањен за око 20% и тај тренд се наставља и даље. Постигнути резултати указују на делотворност два кључна механизма која су успостављени (Индивидуални образовни план (ИОП) и интерресорне комисије (ИРК) које чине представници три система: здравља, социјалне заштите и образовања. ИРК су у

потпуности успостављене тако да функционишу према социјалном моделу: процена функционалности детета се врши у природном окружењу, а комисија процењује јаке снаге и капацитете детета и потребе за додатном подршком, на основу чега доноси мишљење и дефинише индивидуални план подршке (ИПП). Информације о пројектима у области образовања садржћане су у Анексу III.

158. Бесплатне уџбенике добијају ученици који се образују по индивидуалном образовном плану –ИОП, а прилагођене бесплатне уџбенике (на Брајевом писму, са увећаним фонтом, у електронском формату) добијају ученици са сметњама у развоју и инвалидитетом. Детаљније информације садржане су у Анексу III.

159. Министарство надлежно за људска права је најавило серију друштвених дијалога у сарадњи са ресорним министарствима, децом и организацвијама цивилног друштва на тему развијања критичког мишљења у оквиру иницијативе за измену закона којом се предлаже да сваки уџбеник развија критичко мишљење, што је темељ образовања за демократију.

160. *Ставови деце: Одређен број деце није имао присуп дигиталним уређајима за праћење онлајн наставе током пандемије COVID-19. Недосатаје образовање за демократију у систему образовања.*

X 2. Циљеви образовања у вези са квалитетом образовања (члан 29)

161. У области образовања стручно усавршавање и професионални развој наставника, васпитача и стручног сарадника дефинисано је Законом о основама система образовања и васпитања (члан 51). *Правилником о сталном стручном усавршавању и напредовању у звања наставника, васпитача и стручних сарадника је разрађена примена Закона.*

162. У Каталогу програма сталног стручног усавршавања наставника, васпитача и стручних сарадника за школску 2018/2019, 2019/2020. и 2020/2021. годину налази се укупно 32 програма који се баве људским правима³⁰. У области унапређивања компетенција за грађанске вредности налази се седам програма, а 24 програма имају за циљ унапређивање капацитета наставника и други стручних сарадника за деловање у области заштите од насиља и дискриминације.

163. Са циљем унапређивања компетенција наставника који остварују наставу *Грађанског васпитања* израђена су три приручника³¹ којима су третиране области у вези са Конвенцијом о правима детета.

³⁰ <http://zuov.gov.rs/katalozi-programa-stalnog-strucnog-usavrsavanje>

³¹ <https://zuov.gov.rs/wp-content/uploads/2020/10/Prirucnik-prvi-ciklus-approved.pdf>; <https://zuov.gov.rs/wp-content/uploads/2020/10/Prirucnik-drugi-ciklus-approved.pdf> и <https://zuov.gov.rs/wp-content/uploads/2020/12/gradjansko-srednja-skola.pdf>.

X 3. Права на образовање деце која припадају мањинским групама (члан 30.)

164. Деци која припадају националним мањинама, у основној или средњој школи, омогућена су три модалитета у образовању: Настава на матерњем језику се изводи на осам језика (албанском, босанском, бугарском, мађарском, русинском, румунском, словачком и хрватском језику); двојезична настава - на матерњем и српском језику (изводи се на бугарском и српском језику у основној школи) и настава на српском језику, уз изборни предмет Матерњи језик говор са елементима националне културе. Ученицима који целокупну наставу похађају на једном од осам језика националне мањине, као и ученицима који похађају изборни програм Матерњи језик/говор са елементима националне културе, на располагању је 946 уџбеничких јединица, од којих је 483 објављено по реформисаним програмима наставе и учења. Имајући у виду важност доступности образовања за све, Министарство надлежно за образовање је и за школску 2020/21. годину обезбедило бесплатне уџбенике на језицима националних мањина у програму бесплатних уџбеника. Овим програмом додатно се пружа подршка ученицима из социјално/материјално угрожених породица.
165. Са циљем потпуног елиминисања дроп-оут-а из основног образовања креиран инструмент за препознавање ученика у ризику од раног напуштања школе (EWIS) који се примењује у установама образовања и васпитања.
166. Применом мера афирмативне акције од 2003. године у средње школе уписано је 12.427 ученика ученика ромске националности (56% девојчица), на факултете и високе школе уписано је 1.743 студента ромске националности (51% девојчице) Успостављен је систем праћења редовности похађања и постигнућа ученика. Детаљније информације садржане су у Анексу III.
167. У одговору на COVID-19 кризу, током учења на даљину подршка је пружена кроз мере индивидуализације и набавку опреме у сарадњи са различитим донаторима, нпр. уз подршку Ромског образовног фонда и Фондације за отворено друштво набављено је и подељено 550 ИТ уређаја школама у којима се образују ученици ромске националности, а који нису имали потребну ИТ опрему за праћење наставе на даљину.

X 4. Одмор, игра, слободно време, рекреација и културне и уметничке активности (члан 31.)

168. Током 2020. године, Панел младих саветника је указао Заштитнику грађана на то да је прелазак на наставу на даљину, а касније и на онлајн наставу, утицао неповољно на права деце и младих на квалитетно образовање, као и право на дружење и одмор.
169. Министарство надлежно за образовање и други државни органи, независна тела за заштиту људских права, организације цивилног друштва, у сарадњи са представницима међународне заједнице и представницима медија обележавају значајне међународне

датуме у области права детета. Циљ конкурса за културне делатности деце и за децу и младе је унапређена партиципација деце и младих у културном животу Србије. У 2021. години је износ средстава намењен за пројекте за децу и младе увећан за готово 10 милиона динара у односу на период пре пет година и сада износи 35 милиона динара. Путем Конкурса за суфинансирање пројеката у области културних делатности националних мањина и за културне делатности особа са инвалидитетом, такође се подржавају пројекти који су усмерени на децу и младе.

И. Посебне мере заштите (чл. 22, 30, 32-33, 35-36, 37 (б)-(г), 38, 39 и 40)

И1. Деца избеглице и интерно расељена деца, деца без пратње/тражиоци азила, деца мигранти (члан 22.)

Препорука из става 57. CRC/C/SRB/CO/2-3

170. Република Србија је земља која је више година изложена појачаном притиску мешовитих миграционих токова преко њене територије. Највећи број ових лица транзитира преко њене територије, задржавајући се краћи временски период, док само мали број региструје своју намеру и започне азилну процедуру. Република Србија се определила за хуманитарни приступ овом проблему, који подразумева помоћ свим мигрантима и избеглицама без обзира на правни статус.
171. У Републици Србији има седам центара за азил и 12 прихватних центара. Укупни капацитети су 6.000 постеља, са могућношћу подизања капацитета за још 20% (коришћењем објеката намењених краћем задржавању у случају потребе 10% и пренаменом дела заједничких просторија додатних 10%). У току 2021. год кроз све центре прошло је 68.308 лица од чега је 4.186 (6%) деце (1.346 без пратње), а 2022. године (до краја априла) кроз центре је прошло 22.668 лица, од чега 1.117 (4,9%) деце (359 деце без пратње).
172. Правни оквир Републике Србије прописује принцип забране протеривања (non-refoulement). У марту 2018. године усвојен је нови Закон о азилу и привременој заштити који посебно дефинише права малолетника и малолетника без пратње, права тражилаца азила који припадају рањивим категоријама лица (међу којима су и малолетници), остваривање најбољег интереса малолетника. Такође, Законом је предвиђено начело јединства породице којим је прописано да надлежни органи предузимају све расположиве мере ради одржавања јединства породице у току поступка, као и по одобрењу права на азил или привремену заштиту.
173. У складу са Законом о азилу и привременој заштити, Комесаријат за избеглице и миграције обезбеђује материјалне услове за прихват тражилаца азила, обезбеђује привремени смештај лицима којима је одобрено право на азил у складу са прописима којима је уређена област управљања миграцијама, спроводи програме добровољног

повратка странца у земљу порекла и програме интеграције лица којима је одобрено право на азил у Републици Србији.

174. Закон о азилу и привременој заштити предвиђа посебне процесне и прихватне гаранције за децу, а нарочито за малолетницима без пратње. Стога је идентификација посебних потреба континуирани процес, од пријема у центар током читавог поступка азила. У 2017. је усвојена, а у 2018. извршена измена и допуна *Инструкције о поступању центара за социјални рад и установа социјалне заштите за смештај корисника у обезбеђивању заштите и смештаја малолетних миграната без пратње*. У складу са Инструкцијом органи старатељства обезбеђују меру хитне старатељске заштите за свако дете без пратње родитеља или другог лица, обезбеђују безбедан смештај, бригу о здрављу; егзистенцијалне потребе и заштиту права и интереса детета (заступање).
175. У циљу достизања стандарда смештаја значајна средства су уложена у инфраструктуру (одржавање, реконструкцију и опремање простора). Посебно су опредељени центри за смештај породица (5 центара), малолетних лица без пратње (1 центар), док се у остале центре смештају одрасли мушкарци. У складу са потребама корисника, прилагођени су услови у центрима.
176. Комесаријат за избеглице и миграције обезбеђује средства за смештај малолетника без пратње у установу социјалне заштите или хранитељску породицу уколико је то у најбољем интересу детета, а на основу решења центра за социјални рад.
177. У новембру 2018. године отворено је реновирано и адекватно за рад са овом категоријом деце, крило *Дома за децу „Јован Јовановић Змај”* у Београду. У овом дому се, од отварања, смештају изричито непраћена деца.
178. Поред значајног улагања у инфраструктуру, значајне активности су предузете у циљу стандардизације услуга у центрима за азил које пружају различити актери. Услуга исхране се обезбеђује у складу са јеловником који је сачињен у сарадњи са националним институтом за јавно здравље, а контрола се врши како на исправност намирница, тако и на квалитет оброка.
179. Здравствена заштита се обезбеђује у сваком центру од стране локалног здравственог центра у самим центрима, 4 до 12 часова дневно у зависности од потреба, а локална хитна служба покрива остатак дана. Према упуту лекара, лица се упућују на секундарну и терцијарну здравствену заштиту на исти начин као и сви грађани Републике Србије. Република Србија је једна од првих земаља у свету која је мигрантску популацију укључила у програм редовне имунизације. Током епидемије малих богиња није било забележених случајева обољевања код миграната, и готово целу 2020. годину није било миграната заражених корона вирусом.

180. Заштита менталног здравља и психолошка подршка обезбеђена је од стране психолога присутних у свим центрима у складу са Смерницама за заштиту и унапређење менталног здравља избеглица, тражилаца азила и миграната у Републици Србији које су развијене у сарадњи са Светском здравственом организацијом. Као додатан вид подршке координисано се спроводе рекреативне активности и различите радионице намењене оснаживању корисника и њиховом укључивању. Развијени су стандарди за пружаоце услуга у области психо-социјалне подршке и неформалног образовања прилагођене категорији корисника, а као и стандарди за организацију едукативних активности у центрима. У сарадњи са УНИЦЕФ-ом развијен је Преглед мера за очување добробити корисника са фокусом на спречавање експлоатације и злоупотребе .

181. Сва деца, независно од њиховог правног статуса, укључена су у редовно предшколско и основно образовање које је су обавезно у Републици Србији. Превоз до васпитно образовне установе је обезбеђен. Деца имају право и на бесплатно средњошколско образовање. Током пандемије деца су обезбеђени су таблет рачунари и додатна подршка у учењу и изради домаћих задатака. У свим школама које похађају мигранти и избеглице од 2017. године примењује се *Стручно упутство за укључивање ученика избеглица у систем образовања и васпитања*. Ученицима који похађају онлајн наставу, школе прихватним центрима достављају штампани образовни материјал, а комуникација се одвија путем вибера, google учионица уз подршку колега из прихватних центара. Обезбеђен је превод образовног материјала на матерње језике ученика миграната – ангажовани преводиоци, преведени материјал се објављује на сајту gemis.rs. и доступан је свим школама; наставља се са преводом до краја овог полугодишта.. Више информација у Анексу III.

школска година	број ученика миграната у систему образовања	% обухвата
2017/18	574	95%
2018/19	420	95%
2019/20	208	92%
2020/21	162	85%
2021/22	127	87%

Табела 3, извор: Министарство просвете, науке и технолошког развоја

182. Одговарајуће информације тражиоцима азила пружају запослени у центру који раде на прихвату, међународне организације и организације цивилног друштва. Услуга превођења је обезбеђена. Фокус је на Кућном реду, механизму подношења жалби, приступу поступку азила, АВР-у и правној помоћи. Израђују се различити штампани и видео материјали

преведени на неколико језика. Израђена је брошура под називом “*Опасно путовање*” намењену деци без пратње. Брошура је преведена на пет језика: фарси, арапски, пашту, урду и енглески.

183. У извештајном периоду, од укупно 883 добровољних повратака у земљу порекла, било је 111 деце, која је путовала са својим породицама, тако да није било малолетника без пратње.
184. Запослени који раде непосредно са мигрантима и тражиоцима азила континуирано су укључени у одговарајуће обуке. Такође, у центрима се примењују Стандардне процедуре за заштиту деце избеглица/миграната, као и процедуре за заштиту од родно заснованог насиља и трговине људима. Током извештајног периода, 108 запослених у Комесаријату су прошли тематске обуке о заштити деце.
185. Праћење услова смештаја у објектима је развијено у сарадњи са УНХЦР. Извештаји о стању у центрима се јавно објављују на сајту Комесаријата и УНХЦР-а. Додатно је развијена апликација за координацију и управљање објектима за прихват, у складу са смерницама ЕУ за услове пријема. Ова апликација омогућава праћење услуга и стандарда у прихвату на дневном нивоу. Република Србија је са ЕУАА усвојила нови План активности на унапређењу система азила, укључујући и прихват, за период 2020-2022. У оквиру сарадње са ЕУАА развијена је нова матрица индикатора за праћење материјалних услова.
186. У оквиру инфраструктуре система социјалне заштите формиране су три организационе јединице за привремени боравак – смештај малолетних странаца без пратње одрасле одговорне особе и то при Заводу за васпитање деце и младих у Београду и Центру за заштиту одојчади, деце и омладине у Београду (капацитети укупно 25 места) и Заводу за васпитање деце и младих у Нишу (капацитети 15 места). У центрима се води евиденција о броју примљених корисника, полу, узрасту, земљи порекла. Води се пријемна и матична књига, формирају се лична досијеа. На подручју АП Војводина деца могу бити смештена у прихватилишта у Суботици и Новом Саду. У Новом Саду је опредељено 10 места за малолетна лица без пратње, а и друга прихватилишта на територији Републике спремна су такође да у случају потребе збрину малолетна лица у покрету. Смештај је привремен и може трајати до момента исказивања жеље малолетног имигранта за добијање азила, у складу са Законом о азилу, када му се смештај обезбеђује у Центру за азил. Систем социјалне заштите Србије је од почетка мигрантске кризе пружио подршку десетинама хиљада корисника, са преко 100.000 различитих интервенција и пружио смештај у установама социјалне заштите за нешто више од 1.000 малолетника без родитељске и старатељске пратње. *Стандардне оперативне процедуре и модел професионалног старатељства* 2019. године препознати су од Савета Европе као пример добре праксе у заштити деце у контексту миграција.

И2. Деца припадници мањина или аутохтоне/староседалачке групе (члан 30.)

Препорука из става 59. CRC/C/SRB/CO/2-3

187. У извештајном периоду измењени су Закон о забрани дискриминације, Закон о националним саветима националних мањина, Закон о заштити права и слобода националних мањина и закон о службеној употреби језика и писма. Усвојена је Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године, која садржи конкретне мере и активности у области унапређења положаја Рома. Такође усвојена је Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022 до 2026.године.
188. На иницијативу Савета за права детета урађена је 2020. године Анализа *“Доступност услуга и мера подршке за децу ромске националности на локалном нивоу”* у области социјалне, образовне и здравствене заштите. (Резултати Анализе су садржани у Анексу III).
189. Организације цивилног друштва имају значајну улогу у унапређењу инклузије деце ромске националности на локалном нивоу и значајан су партнер институцијама и доносиоцима одлука.
190. На републичком, покрајинском и локалном нивоу подржавају се пројекти и програми ОЦД у области унапређења положаја Рома и Ромкиња. Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог је од 2017. године кроз јавне позиве подржало је 116 пројеката/програма средствима у износу од око 50 милиона динара, на целој територији Србије, а који су укључили медијске кампање, јавне трибине, догађаје у циљу превенције дискриминације и говора мржње према овој мањинској групи. Уредбом о поступку расподеле средстава из Буџетског фонда за националне мањине се сваке године, на основу предлога Савета за националне мањине, доноси Програм за доделу средстава из овог фонда и утврђује приоритетна област финансирања.

И3. Економска експлоатација укључујући рад деце (члан 32.)

Деца која живе и раде на улици, Препорука из става 61. CRC/C/SRB/CO/2-3

191. Према подацима Републичког завода за социјалну заштиту у функцији су три свратишта за децу која живе и раде на улици, у Београду, Нишу и Новом Саду. Представници организација и установа које долазе у непосредни контакт са децом која просјаче, на основу свог искуства закључују да чак 90% деце која просјаче жртве су експлоатације и на то су принуђена или упућена од стране (најчешће) својих породица.
192. Савет за права детета уврстио је у Одлуку о образовању Савета (2018) као свој задатак да између осталог "прати стање у области заштите права деце у уличној ситуацији и

координира праћење спровођења националних одредаба за спречавање злоупотребе дечјег рада."

193. У априлу 2022. године Центар за интеграцију младих представио је јавности резултате извештаја у вези са петогодишњом применом Општег коментара 21 Комитета за права детета.
194. У оквиру пројекта „Ангажовање и подршка на националном нивоу за смањење појаве дечијег рада“, који је реализован од 2016. до 2018. године, уз подршку Међународне организације рада у Србији спроведена је обука за 81 представника инспекције рада, центара за социјални рад и полиције о идентификацији и превенцији злоупотребе дечијег рада. У извештајном периоду усвојене су *Уредба о утврђивању опасног рада за децу*³², *Контролна листа за инспекцију рада и Мапа пута за елиминацију злоупотребе дечијег рада у Србији*, укључујући најгоре облике дечијег рада: 2018 - 2022. године. Донет је *Посебни протокол* за инспекцију рада за заштиту деце од злоупотребе дечијег рада, као и *Инструкција* о поступању центра за социјални рад у заштити деце од злоупотребе дечијег рада и *Инструкција* о поступању инспектора рада приликом вршења инспекцијског надзора ради заштите деце од злоупотребе дечијег рада. Сачињени су предлози измена и допуна Закона о раду, Закона о јавном реду и миру, у делу који се односи на заштиту деце од злоупотребе дечијег рада и представљени су налази *Истраживања о злоупотреби дечијег рада у пољопривреди у Републици Србији*. Статистички подаци ЦСР доступни су у Анексу III.
195. У циљу примене Општег коментара бр. 21 о деци у уличној ситуацији Комитета за права детета министарства задужена за област породичне, социјалне заштите, унутрашњих послова и Републичко јавно тужилаштво израдили су План заштите деце у уличној ситуацији у Републици Србији од насиља, занемаривања и искоришћавања, очекује се његово усвајање.

И4. Сексуална експлоатација и трговина људима

Препорука из става 63. CRC/C/SRB/CO/2-3

196. Мере за превенцију и сузбијање трговине људима и искоришћавања малолетних лица у порнографији и проституцији дефинисане су у Националној стратегији превенције и сузбијање трговине људима, посебно женама и децом и заштите жртава у Републици Србији (2020 – 2023) са пратећим акционим планом, као и Стратегијом за борбу против високотехнолошког криминала (2019 – 2023).
197. Од 2019. године у оквиру Министарства унутрашњих послова успостављене су нове организационе структуре које су између осталог значајне за рад са децом и младима у овој области, и то: *Канцеларија за координацију активности у борби против трговине људима*

³² „Сл. гласник РС“ бр. 53/17

у Дирекцији полиције, *Одељење за сузбијање трговине људима и кријумчарење људи и Одсек за сузбијање недозвољених и штетних садржаја на интернету* у Управи криминалистичке полиције.

198. Од марта 2017. године Саветом за борбу против трговине људима председава министар унутрашњих послова, а чланови су први потпредседник Владе и министар просвете, науке и технолошког развоја, министар финансија, министар за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, министар здравља и министар правде. Савет је одржао две седнице, на којима су усвојене *Стандардне оперативне процедуре за поступање са жртвама трговине људима*, које имају за циљ унапређење идентификације, помоћи и заштите жртава трговине људима, кроз партнерство свих релевантних субјеката на локалном, националном, регионалном и међународном нивоу и *Препоруке за унапређење проактивног система откривања случајева трговине људима, ефикасног процесирања физичких и правних лица и правне заштите жртава трговине људима*.

199. У фебруару 2019. године у оквиру Центра за заштиту жртава трговине људима отворено је *Прихватилиште за ургентни смештај жртава трговине људима*, које је доступно 24 часа, капацитета до шест корисника (за девојке и жене од навршене 16 године). Израђени су индикатори: за прелиминарну идентификацију деце жртава трговине људима за систем образовања и систем социјалне заштите за формалну идентификацију деце жртава трговине људима, разврстани по облицима експлоатације и индикатори за процену ризика од трговине људима за децу мигранте.

200. У циљу унапређења сарадње у области трговине људима 2018. године, Министарство унутрашњих послова, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и Републичко јавно тужилаштво закључили су *Протокол о сарадњи у области сузбијања трговине људима и заштите права жртава трговине људима*. У децембру 2019. године, потписан је Споразум између Владе Републике Србије и Владе Републике Северне Македоније о сарадњи у области борбе против трговине људима, што је први такав споразум који је Република Србија потписала. У јануару 2020. године, потписан је Меморандум о сарадњи између Министарства унутрашњих послова, невладиних организација „АТИНА“ и „АСТРА“ о сарадњи у области борбе против трговине људима.

201. Новим Законом о Заштитнику грађана прописано је да Заштитник грађана послове националног известиоца у области трговине људима у скалду са ратификованом Конвенцијом СЕ о борби против трговине људима³³.

202. У новембру 2021. године донето *Упутство* о начину поступања запослених у Министарству унутрашњих послова у случајевима трговине људима са индикаторима за прелиминарну идентификацију жртава трговине људима за полицију и писаним информацијама о правима жртава трговине људима и доступним видовима подршке.

³³ „Сл. гласник РС-Међународни уговори“, бр. 19/90

203. У складу са Програмом стручног усавршавања полицијских службеника, реализована је обавезна теоријска настава „Појам, препознавање и реаговање полиције на кривично дело трговина људима”, коју је у периоду 2019. до 2020. године, похађало 56.437 полицијских службеника, што у складу са Полицијско обавештајним моделом треба да допринесе унапређењу проактивних истрага.
204. Службеници Канцеларије за азил успешно су завршили тренинге из области идентификације жртава трговине људима, интервјуисања жртава, основа за доделу међународне заштите код ових категорија лица организованих од стране Европске Агенције за азил (EASO).
205. У Министарству унутрашњих послова успостављена је бесплатна телефонска линија за пријаву сумње на трговину људима (0800 100 388) и одржана је обука 10 полицијских службеника.
206. Полицијским службеницима Министарства доступан је Приручник *„Подршка дечацима и младићима избеглицима и мигрантима који су преживели сексуално насиље или су у ризику од њега: приручник за рад на терену у Европи“*.
207. На нивоу године, региструје се око 350 малолетних жртава сексуалних деликата (око 90% женског пола). Четвртина кривичних дела из ове групе су насилног карактера односно учињена су применом насиља или уз претњу насиљем. Осталих 75% деликата, врши се злоупотребом односа поверења, зависности и ситуационих прилика или искоришћавањем разних психофизичких стања жртве (дечија наивност, неспособност за физичку одбрану, разна ограничења и др). Поред тога, годишње се од 80 до 100 малолетних лица искористи за ванбрачну заједницу, а око 10 за сексуалну експлоатацију у оквиру трговине људима. У области борбе против трговине људима у извештајном периоду евидентиране су укупно 72 малолетне жртве, од којих је 60 жртава женског пола (83%) и 12 жртава мушког пола (17%). Доминантна је сексуална експлоатација – 69% (у виду проституције 47%, принудне удаје 11% и порнографије 11%), а знатно мање експлоатација деце за просјачење – 11% и за принудни рад – око 10%. У мањој мери регистровано је искоришћавање малолетних лица за вршење кривичних дела (1,5%), успостављање ропског или њему сличног односа (1,5%), док у осталих пет случајева (7%) није познат облик експлоатације. Извршено је и једно кривично дело трговина малолетним лицима ради усвојења, при чему је, након незаконитог усвојења, дете остало у Републици Србији, у истом граду у коме је и рођено, а промењена му је општина пребивалишта.
208. Од почетка рада Националне академије за јавну управу у марту 2018. године, у оквиру Општег програма обуке државних службеника на тему *„Унапређење превенције и сузбијања трговине људима на националном нивоу“* реализовано је три обуке са 90 полазника. Такође, у оквиру Општег програма обуке запослених у јединицама локалне

самоуправе за 2021. годину развијен је програм обуке „Унапређење превенције и сузбијање трговине људима на локалном нивоу“. Акредитовани програм у оквиру Националне академије за јавну управу „Примена индикатора за прелиминарну идентификацију жртава трговине људима“ је у периоду од 2017.године до данас реализован 11 пута и похађало га је укупно 217 учесника. Програм „Подришка жртвама трговине људима у систему социјалне заштите - откривање, процена потреба и планирање подршке“ је реализован два пута и похађало га је 49 учесника

И5. Примена малолетничког правосуђа

Препорука из става 65. CRC/C/SRB/CO/2-3

209. Изменама и допунама Кривичног законика из 2019. године³⁴ прописано је да се казна доживотног затвора не може изрећи лицу које у време извршења кривичног дела није навршило двадесет једну годину живот.
210. Закон о бесплатној правној помоћи примењује се од 1. октобра 2019. године. Закон експлицитно прописује да право на бесплатну правну помоћ има дете о чијем се праву, обавези или интересу заснованом на закону одлучује у поступку пред судом, другим државним органом односно органом јавне власти, дете које је заштићено услугом смештаја у систему социјалне заштите, као и деца и млади којима је престала услуга социјалног смештаја до навршене 26 године живота.
211. Права малолетника и услови у притвору су регулисани важећим Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица и усклађени су са међународним стандардима³⁵. Судија, притвор одређује изузетно, ако се сврха, ради чијег остварења је притвор одређен, не може постићи мером привременог смештаја из члана 66. став 1. Закона о малолетницима. У притвору се тренутно налази 22 малолетника. У Окружном затвору у Београду, у коме се налази највећи број лица, за посебно осетљиву категорију притворених лица, малолетнике, активности у заводу спроводи стручни тим установе. Завод ће обновити дугогодишњу сарадњу са Основном школом за основно образовање одраслих »Обреновац«, чим услови изазвани пандемијом вируса COVID -19 то буду дозволили, чиме ће се и на овај начин употпунити планиране активности. Дечији психијатар који је запослен на неодређено време у овом заводу, с обзиром на низак проценат притворених малолетника, обилази и друге затворе у којима се налазе малолетници у притвору. Будућим изменама и допунама Закона о малолетницима планирано је експлицитно прописивање избегавања одређивања притвора и других ограничења личне слободе малолетника те одређивање притвора, само када је неопходан, ако се не може заменити другим блажим мерама и у најкраћем могућем трајању.

³⁴ "Сл. гласник РС", бр. 35/19

³⁵ "Сл. гласник РС", бр. 85/05

212. У 2021. години је поступљено по 12 препорука Националног превентивног механизма у вези са лишавањем слободе деце, условима притвора и поступањем, што чини 92,3% од доспелих препорука (препоруке за које је исход поступања познат). Упућено је 54 препорука, поступљено је по 12, по 1 препоруци није поступљено, а за 12 препорука је оцењено да је потребно даље праћење и 29 препорука је у року.
213. Кроз пројекат „*Јачање система правосуђа и социјалне заштите ради унапређења заштите деце у Републици Србији*“ омогућено је успостављање мреже пружалаца бесплатне правне помоћи, кроз осигурање иницијалног и коначног мапирања капацитета пружалаца бесплатне правне помоћи и кроз пружање подршке мрежи у јачању капацитета и промотивним активностима. Правосудна академија у оквиру Програма сталне обуке одржава семинаре на тему „*Малолетници као учиниоци кривичних дела и малолетна лица као оштећена кривичним делом*“.

И6. Деца жртве и сведоци злочина

Препорука из става 67. CRC/C/SRB/CO/2-3

214. У правосудном систему Републике Србије кривичноправни положај малолетника као учиниоца кривичних дела и као оштећених лица, регулисан је 2005. године доношењем Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица као *lex specialis* у односу на Кривични законик, Законик о кривичном поступку и Закон о извршењу кривичних санкција.
215. Малолетна лица као оштећена лица представљају осетљиву категорију у кривичном поступку. Приликом испитивања малолетни оштећени мора имати пуномоћника кога поставља суд. Током кривичног поступка према оштећеном мора се водити рачуна о узрасту, образовању и приликама у којима живи како би се избегле могуће штетне последице поступка по његову личност и развој. Саслушање се обавља у присуству психолога, педагога или другог стручног лица, а за наведена кривична дела саслушање се може спровести највише два пута, изузетно и више ако је потребно ради остваривања сврхе кривичног поступка, и употребом техничких средстава за пренос слике и звука у посебно опремљеној просторији без присуства странака и других учесника у поступку. Такође саслушање се може обавити у стану, просторији или другој установи оспособљеној за испитивање. У посебним случајевима суочење између малолетника и извршиоца је забрањено, док уколико се врши препознавање мора се чинити обазриво.
216. Новим Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица настојаће се остварити оптималност између потребе да се задрже добра и у пракси већ проверена нормативна решења важећег Закона, а да се у исто време отклоне и неки недостаци, те да се поред тога низом новина унапреди наше материјално, процесно и извршно законодавство.

217. Усвојена је Национална стратегија за остваривање права жртава и сведока кривичних дела у Републици Србији за период од 2020 до 2025. године са припадајућим Акционим планом. Деца су препозната као посебно рањива категорија жртава, која поред мера заштите које уживају све жртве кривичних дела, имају на располагању и посебне мере као што су могућност аудио-визуелног снимања интервјуа са дететом и прихватљивост таквог снимка у поступку извођења доказа, у складу са законом; постављање привременог заступника у ситуацијама када је то неопходно; као и постављање пуномоћника ради остваривања права детета на правну помоћ и заступање. Иако ове гаранције постоје још од усвајања Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, у пракси су уочени проблеми у њиховој примени, и тако Стратегија наглашава да је у наредном периоду потребно сагледати доследну примену нормативног оквира у пракси, уочити евентуалне недостатке и утврдити активности за превазилажење недостатка.
218. Влада Републике Србије 22. априла 2021. године, донела је Одлуку о образовању Координационог тела за подршку жртвама кривичних дела и сведоцима у кривичним поступцима, чији је задатак континуирано праћење и унапређивање подршке жртвама кривичних дела и сведоцима у кривичним поступцима укључујући и праћење примене Националне стратегије за остварење права жртава и сведока са пратећим Акционим планом. Одржане су две седнице (3.9.2021 и 22.3.2022.г.). Све релевантне институције раде на састављању извештаја о спровођењу Националне стратегије.
219. Израђене су *Смернице за припрему деце за судски процес и форензичко интервјуисање, у вези са децом жртвама и сведоцима криминала у кривичним поступцима. У вези са децом у парничном поступку, израђене су смернице за стручњаке у систему правосуђа и социјалне заштите*, за процену најбољег интереса детета, организовано подизање свести у свим основним и вишим судовима за судије, представнике центара за социјални рад и правнике, као и осигурану техничку помоћ за унапређено регулисање управљања подацима у судовима.
220. Министарство правде је изменама *Правилника о организацији и систематизацији радних места* прописало радно место координатора служби подршке жртвама и сведоцима кривичних дела. Започето је са спровођењем активности у погледу оснивања радних места подршке жртвама и сведоцима кривичних дела при вишим судовима у Републици Србији.
221. Акредитован је *„Програм обуке за узимање исказа од деце и младих жртава и сведока у кривичном поступку“*. Овај програм до сада није имао ниједну реализацију. Кроз пројекат *„Јачање система правосуђа и социјалне заштите ради унапређења заштите деце у Републици Србији“* подржана од ЕУ и УНИЦЕФ-а остварен је напредак у побољшању права деце која долазе у додир са правосудним системом и социјалном заштитом.

222. Ставови деце: Неинформисаност деце о правима у поступцима који се воде пред судом. Правосудни систем није прилагођен језику детета.

И7. Деца у оружаним сукобима, укључујући право на физички и психички опоравак и друштвену реинтеграцију (чл. 38. и 39.)

Праћење претходних закључних запажања и препорука Комитета о Факултативном протоколу о деци у оружаном сукобу, препорука из става 71. CRC/C/SRB/CO/2-3

223. Изменама и допунама Закона о војној, радној и материјалној обавези³⁶ прописано је да регрутна обавеза, настаје у календарској години у којој држављанин Републике Србије навршава 18 година. Овим изменама се унапређује положај детета и штите његова права кроз забрану регрутовања пре него што постане пунолетна особа.

224. Законска регулатива која регулише војну обавезу не познаје добровољну регрутацију, те не постоји могућност да војно способно лице може бити изузетно регрутовано у календарској години у којој навршава 17 година, на сопствени захтев или за време ратног стања. У складу са наведеним не постоји законска могућност или пракса да се малолетним лицима наметне војна обавеза или могућност да учествују директно или индиректно у оружаним сукобима.

И8. Деца у случајевима искоришћавања, укључујући физички и психолошки опоравак и социјалну реинтеграцију (чл. 32. 33. 34. и 35.)

Праћење претходних закључних запажања и препорука Комитета о Факултативном протоколу о продаји деце, дечијој проституцији и дечијој порнографији, препорука из става 69. CRC/C/SRB/CO/2-3

225. Иако продаја деце још није инкриминисана у кривичном законодавству, Кривични законик у чл. 388. прописује сродно кривично дело трговина људима.

226. Чланом 78. Закона о јавном информисању прописани су услови за забрану излагања малолетних лица порнографским садржајима у штампаним медијима. На порнографске аудио и аудио-визуелне медијске садржаје, као и на садржаје који се дистрибуирају путем интернета примењују одредбе посебног закона којим се уређују електронски медији.

227. Стратегијом за превенцију и заштиту деце од насиља за период од 2020. до 2023. године дефинисана је злоупотреба детета у трговини децом, проституцији и порнографији, трговина децом, искоришћавање детета за проституцију, искоришћавање детета за порнографију и трговина децом ради усвојења.

228. Акција „Армагедон“, спроводи се у циљу заштите малолетних лица од искоришћавања у порнографији и проституцији путем интернета, од стране Одељења за борбу против

³⁶ "Сл. гласник РС", бр. 88/09, 95/10 и 36/18

високотехнолошког криминала МУП-а, у сарадњи са Посебним тужилаштвом за високотехнолошки криминал и полицијским управама. У оквиру акције предузимају мере на откривању учинилаца кривичног дела Приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију. На територији Републике Србије, на годишњем ниво, просечно се пријави око 50 ових кривичних дела и исто толико њихових извршилаца.

Ј. Ратификација међународних инструмената за заштиту људских права

Ратификација међународних инструмената за заштиту људских права, препоруке из ставова 73. и 74. CRC/C/SRB/CO/2-3

229. Република Србија је коспонзорисала резолуцију УН којом је усвојен Опциони протокол уз Конвенцију о правима детета којим се дозвољава подношење индивидуалних представки и била је међу првим потписницама овог Протокола (2004. године), чиме је показала своју посвећеност заштити права деце. Министарство надлежно за људска права ће организовати друштвени дијалог у вези са потврђивањем овог опционог протокола и у складу са надлежностима које има покренути иницијативу за усвајање Закона о ратификацији трећег опционог протокола.

230. У оквиру трећег циклуса Универзалног периодичног прегледа (УПР) Република Србија у средњорочном извештају о примени препорука, наша држава је дала одговор да је размотрен предлог за ратификацију Међународне конвенције о заштити права свих радника миграната и чланова њихових породица уз образложење да национално законодавство представља адекватан оквир за заштиту радника миграната, јер им гарантује иста права која уживају и домаћи радници.

К. Сарадња са регионалним телима

231. Република Србија одржава сарадњу са Саветом Европе, чија је чланица од 2003. године и Организацијом за безбедност и сарадњу, кроз низ активности и пројеката у области демократије и заштите људских права, што се може видети из навода у извештају.

Примена Конвенције о правима детета на територији Аутономне покрајине Косово и Метохија

232. АП Косово и Метохија се налази под управљањем Мисије привремене управе Уједињених нација на Косову (УНМИК) на основу важеће Резолуције 1244 Савеза безбедности УН. Иако ова резолуција потврђује да је Аутономна покрајина Косово и Метохија саставни део Републике Србије, надлежни органи Републике Србије не врше ефективну власт тако да не постоје услови за достављање података о спровођењу предметне Конвенције на територији Косова и Метохије. Међутим, одређене ингеренције су ипак задржане у срединама са већинским српским становништвом, зато што се од јуна 1999. године угрожено становништво инстинктивно, пре свега у циљу физичке заштите,

одбране од разних напада већинске заједнице и очувања живота и безбедности, окупило у мање средине, села, у којима чине већину. Таква насеља сада се обично помињу као енклаве. Осим Косовске Митровице више нема Срба у градским насељима. У тим срединама важе закони и функционишу институције Републике Србије у области образовања, здравства и социјалног старања.

233. У датој констелацији, превасходни задатак Канцеларије за Косово и Метохију (ККиМ) је да скреће пажњу и одговара на питања међународне заједнице у погледу квалитета живота и поштовања људских права и слобода за Србе на КиМ и уопште припаднике невећинских заједница.

234. У смислу конкретне помоћи, Канцеларија за Косовом и Метохију се стара о уској маргини питања која су релевантна за извештај о примени ове Конвенције, а која на КиМ нису већ обухваћена вертикалном надлежношћу других ресорних владиних тела. То су: набавка дрва за огрев за сеоске школе, материјала за поправке или санацију школа и школских дворишта, понекад за изградњу нових школа. Преко свог официра за везу, ККиМ настоји да обезбеди уџбенике, школску литературу и друге штампане књиге, јер се Приштина активно противи и настоји да забрани и спречи улазак било каквих књига писаних на српском језику.

235. Канцеларија за Косово и Метохију исплаћује једнократне годишње материјалне помоћи социјално угроженим породицама, према списку који достављају надлежни Центри за социјални рад на Косову и Метохији, чиме непосредно доприноси бољем положају деце у тим породицама. Канцеларија за Косово и Метохију такође обезбеђује превоз за ученике основних и средњих школа у срединама где то није питање транспорта, већ безбедности ученика. Од 2017. године до маја 2022. године на Косову и Метохији извршено је укупно 25 напада на децу (малолетна лица). То обухвата два покушаја отмице, један покушај силовања, један напад ножем и два напада и једно застрашивање ватреним оружјем, девет физичких напада и девет вербалних напада и претњи.